№ 25 ՇԱԲԱԹ, 2 ՓԵՏՐՎԱՐԻ

1913
ՔԱՌԱՍՈՒՆԵՐԿՈՒԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՇԱԲԱԹ, 2 ՓԵՏՐՎԱՐԻ № 25

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 ռուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.

Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ“
Сергіевская ул., № 5.
Tiflis, Rédaction „Mschak“

Խմբագրատան տելեֆօն № 2—53.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2
(բացի կիրակի և տօն օրերից).

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզվով

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր տողատեղին 10—20 կոպ.

Տպարանի տելեֆօն № 67.

ԹԻՖԼԻՍԻ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆԱԿԱՆ ԲԱՆԿԻ
ՀԻՄՆԱԴԻՐՆԵՐԻ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԻՉ ԿՈՄԻՏԷՏԸ

սրանով յայտարարում է, որ, Բանկի կանոնադրութեան § 5-ի համաձայն, Բանկի բացման համար ակցիաների արժէքի առաջին կէս-վճարը լրացնելու համար

40% ՎՃԱՐԸ, ՈՐ ԿԱԶՄՈՒՄ Է 100 ՌՈՒԲԼԻ ԻՒՐԱՔԱՆՉԻՒՐ ԱԿՑԻԱՅԻՆ,

կընդունվի Պետական Բանկի Թիֆլիսի Գրասենեակում, Կազմակերպիչ Կոմիտէտի № 30079 առաջին ընթացիկ հաշւով, սկսած

ՆԵՐԿԱՅ ՓԵՏՐՎԱՐԻ 11-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ 20-Ը ՆՈՅՆ ԱՄՍԻ:

Յիշեալ 40%-ը Պետական Բանկի Գրասենեակը մուծելիս անհրաժեշտ է ներկայացնել նաև 10% վճարի համար տրված անդորրագիրը, որից յետոյ թէ այդ անդորրագիրը եւ թէ 40% վճարի համար ստացված անդորրագիրը պէտք է ներկայացնել Կազմակերպիչ Կոմիտէտի դիւանատունը՝ համապատասխան մակագրութիւնների համար, նախքան ժամանակաւոր վկայականի տրվումը:

Օտար քաղաքների բաժնետէրերը յիշեալ վճարումը պիտի կատարեն անմիջական կերպով, փոխադրելով դրամը Պետական Բանկի Թիֆլիսի Գրասենեակը՝ Կազմակերպիչ Կոմիտէտի № 30079 ընթացիկ հաշւին անցկացնելու, կամ թէ ուղարկել Կոմիտէտի նախագահ ԱՐՇԱԿ Ն. ՄԻԼԵԱՆԻ անունով, ըստ որում 10% վճարի համար տրված ժամանակաւոր անդորրագրերը պէտք է միաժամանակ ուղարկել Կազմակերպիչ Կոմիտէտին մակագրելու համար:

Կազմակերպիչ Կոմիտէտի Դիւանատան հասցէն. Тифлисъ. Бебутовская ул. № 50, д. Тифлисскаго Купеческаго Общества.

(5,10) 84. 3—1

ԱՐՏԻՍՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

Երկուշաբթի, փետրվարի 4-ին

ԹԻՖԼԻՍԻ ՀԱՅՈՑ ԴՐԱՄԱՏԻԿԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԸ

Բարեհաճ մասնակցութեամբ վաստակաւոր դերասաններ
Տիկ. Վարդուհու եւ Տէր-Դաւթեանի:

Ի պատիւ 25-ամեայ բեմական գործունէութեան
Ա. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ

Կը ներկայացնէ

I

Գ. Սունդուկեանի անմահ կոմէդիան

ՊԷՊՕ

2-րդ գործողութիւնը:

II

Թիֆլիսի Հայոց Դրամ. Ընկ. պատուաւոր անդամ Ա. Ի. Սումբաթով-Իւժինի յայտնի պիէսը

ԴԱՒԱՃԱՆՈՒԹԻՒՆ

1-ին գործողութիւնը:

III

Վրաց յարգելի դրամատուրգ Ա. Ցագարէլիի յայտնի կոմէդիան

ԽԱՆՈՒՄ

2-րդ գործողութիւնը, Թարգմանութիւն Արաքսեանի:
Գլխաւոր կարգադրիչ՝ վաստակաւոր դերասան Ց. Աբէլեան
Րէժիսսեօր՝ Ա. Արմէնեան

IV

ՅՈԲԵԼԵԱՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Սկիզբը երեկոյեան ժամը 8-ին

Հայոց Դրամ. Ընկ. նախագահ՝ Ց. Յովհաննիսեան
Յոբելեանական մասնաժողովի նախագահ՝ Ալ. Խատիսեան

(շ.կ.) 71. 3—2

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՏՈՒՆ

ԶՈՒԲԱԼՕՎԻ ԱՆՈՒԱՆ

Ժողովրդ. ներկայացումներ կազմակերպող
ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՍԵԿՑԻԱ

ԱՅՍՕՐ, շաբաթ, փետրվարի 2-ին

ՀԱՅՈՑ ԴՐ. ԸՆԿ. ԹԱՏԵՐԱՍԷՆՐԵՐԻ ԽՈՒՄԲԸ

Մասնակցութեամբ դերասանների
Կը ներկայացնէ

ԱՐՏՈՅՏ

Կոմեդիա 4 արարուածով

Մասնակցում են՝ տ. տ. Արաքսեան, Մանուչարեան, Ցասմիկ, պ. պ. Գալստեան, Թառլանեան, Յարութիւնեան Տէր-Առաքելեան.

Սկիզբն է երեկոյեան ժամը 8-ին:

Հերթ. կարգադրիչներ՝ պ. պ. Նազարէթեան և Թումանեան

83. 1—1

ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ Է ՀԱՄԵՐԱՇԽՈՒԹԻՒՆԸ

II

Մեր նախորդ յօդուածում ասացինք, թէ եկել է այն ժամը, հասել է այն րօպէն, երբ բոլոր մասնաւոր, կուսակցական և խմբական նկատումները և շահերը պէտք է լռեն և տեղի տան ազգի ընդհանուր շահերի առաջ:

Մենք ասացինք, որ հայկական հարցի լուծման համար յանուն Թիւրքահայ ժողովրդի մի հատ ծրագիր պէտք է ներկայացվի մեծ պետութիւններին կամ Ռուսաստանին: Եւ ներկայացնողը պէտք է լինի Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը իբրև ներկայացուցիչ հայ ժողովրդի, կամ նրա կողմից լիազօրված պատգամաւորութիւնը:

Սակայն մեզ կարող են առարկել, թէ որպէսզի ծրագիրը լինի ազգային, այնինքն ունենայ հայ ազգի բոլոր խաւերի, հոսանքների և ուղղութիւնների հաւանութիւնը, հարկաւոր է, որ այդ խաւերի, հոսանքների, ուղղութիւնների կարծիքն էլ լսվի, նրանց նկատողութիւններն ուշադրութեան առնվեն:

Մենք, ի հարկէ, բնաւ դէմ չենք, որ կանխապէս լսվի, նկատողութեան առնվի բոլոր այդ խմբակցութիւնների, հոսանքների, ուղղութիւնների, քաղաքական կուսակցութիւնների ձայնը, կարծիքը, որոնք այս և այն կերպով զբաղվել են հայոց հարցով, որոնք իրանց սրտին մօտ ունեն այդ հարցը:

Բայց դա նախապատրաստական գործողութիւն է: Պէտք է որ բոլոր այդ խմբակցութիւնները, կուսակցութիւնները, հոսանքները, որոնք ունեն որոշ ծրագիրներ, յանձնեն այդ ծրագիրները կամ Կաթողիկոսին կամ նրա պատգամաւորութեանը, իրանց նկատողութիւններով հանդերձ:

Եւ նկատողութեան առնելուց յետոյ բոլոր այդ ծրագիրները, առաջարկները, վերջ ի վերջոյ նրանցից պէտք է կազմվի մինը, որ լինի նպատակայարմար, իրագործելի, համապատասխան հայ ժողովրդի շահերին և հաւանելի մեծ պետութիւնների կողմից:

Մենք միայն ազգի շահերի դէմ և գործի աջողութեան համար վնասակար ենք համարում, երբ այս կամ այն խմբակցութիւնը, քաղաքական կուսակցութիւնը ձգտում է իր առանձին, ուրոյն ծրագիրը մշակել և ներկայացնել:

Միաբանութիւն և համերաշխութիւն — ահա ինչ է հարկաւոր, ահա աջողութեան առաջին պայմանը:

Յաջորդ անգամ մենք կը դիմենք հերթական խնդիրների քննութեան:

Հ. Առաքելեան

Ի գիտութիւն պ. պ. բաժնետէրերի

ԹԻՖԼԻՍԻ ՆԱՒԹԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐ. ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիսի Նաւթարդիւնաբերական Ընկերութեան Բիբի-Էյբաթի հանքը ծախված է: Վարչութիւնը արդէն նշանակել է այդ առիթով ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ: Մինչև յիշեալ ընդհանուր ժողովը, խնդրում եմ պ. պ. բաժնետէրերին մի քանի յոյժ կարևոր տեղեկութիւնների համար դիմել ինձ, իմ գրասենեակում, որ գտնվում է Արմեանսկի բազարում, Գոստինի դվօր Մանթաշեանների:

Գրասենեակը բաց է առաւօտեան ժամը 9-ից մինչև 2-ը:

(շ.) սա. 2—2 Ս. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

31 յունվարի

Կ. Պօլիս.—Օսմանեան գործակալութիւնը հաղորդում է, որ Մահմուդ-Շէվքէթ-փաշան արեց նոր առաջարկութիւններ, որոնց հիման վրա կարելի կը լինի վերսկսել հաշտութեան բանակցութիւնները:

Լօնդօն.—«Դէյլի-Տելեգրաֆի» Պարիզի թղթակիցը հեռագրում է, թէ երբ Վիլհէլմ կայսրը Մօնակօյի պրինցի հետ խօսելիս ասել է, թէ չէ տեսնում եւրոպական պատերազմի վտանգ:

Դեսպանների հետևեալ խորհրդակցութիւնը կը զբաղվի ալբանական հարցի քննութեամբ: Պէտք է վճռվի Սկիւտարի, Դիբրի և Դիակօվօյի վիճակը, որովհետև Իփէկը և Պրիզրէնը Աւստրո-Ունգարիան զիջեց և դաշնակիցների սեփականութիւն համարեց:

Վիէննա.—Ստորին Աւստրիայի Գրմինդ քաղաքում իշխանութիւնները փակեցին չեխական սօկօլների միութիւնը յօգուտ բալկանեան սլաւոնների նուիրատուութիւններ հանգանակելուն համար:

Լօնդօն.—Համայնքների պալատ. Պատասխանելով հարցին, Գրէյը ասաց, որ Պարսկաստանին աւանս տալու առիթով համաձայնութիւն է մշակվում. լիակատար հիմք կայ սպասելու հարցի շուտափոյթ լուծման. յետոյ կը քննվի Պարսկաստանին խոշոր փոխառութիւն տալու հարցը:

Պարիզ.—Հավասը հաղորդում է, որ ստոյգ տեղեկութիւնների համաձայն՝ Պուանկարէն փետրվարի 5-ին դիմեց Բրիանին՝ խնդրելով մնալ այսուհետև էլ իր պաշտօնում իր աշխատակիցների հետ: Բրիանը բնաւ մտադիր չէ հրաժարվել այդ առաջարկութիւնից:

Լարէդօ (Տէխաս).—լուրերի համաձայն ապստամբները հրդեհել են ազգային մեքսիկական երկաթուղային կայարանը Մեքսիկայում. Վնասը 400,000 դօլլար է:

Վաշինգտօն.—Մեքսիկայի փողոցներում զինված ընդհարումները շարունակվում են: Որձակում են գնդակացիրները: Մի քանի շինութիւն քարուքանդ է արված:

ՀՕՀԷՆԼՕԷԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԱՌԻԹՈՎ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

31 յունվարի

Վիէննա.—Քննելով Հօհէնլօէի միսսիան, «Ֆրեմդէնբլատը» ընդգծում է կայսրի և Կայսերական Գերմանիայի նրան ցոյց տուած ընդունելութեան ջերմութիւնն ու չափազանց քաղաքավարութիւնը: Իշխանի միսսիան ամենուրեք համարվում էր խաղաղութեան սիմպտօմ և իսկապէս նպատակ ունէր խափանել հայեացքների տարբերութեան ազդեցութիւնը պալատների փոխ-յարաբերութիւնների վրա: Լրագիրը վկայում է, որ Հօհէնլօէի միսսիան այդ տեսակէտից իր նպատակին հասաւ: Աւստրիայի և Ռուսաստանի կառավարութիւնների միջև հնուց գոյութիւն ունեցող տարաձայնութիւնները ապացոյց չեն, որ հակադիր են նաև երկուստեք շահերը: Բալկանները պատկանում են անկախ բալկանեան ազատ ժողովուրդներին: Այս հանգամանքը վերջնականապէս վերացնում է երբեմն գոյութիւն ունեցող երկպառակութեան աղբիւրները Վիէննայի և Պետերբուրգի միջև: Բալկանեան քաղաքականութեան ծրագիրը, որպիսին վարում էր Աւստրիան տասնեակ տարիների ընթացքում, մօտեցել է իր իրականացման: Եթէ Թերակղզու բոլոր ժողովուրդների վերաբերութեամբ մօտ է այն սկզբունքների իրագործումը, թէ Բալկանները պէտք է տիրանան անկախ բալկանեան ժողովուրդները, ապա ուրեմն այդ պէտք է վերագրել առաջին հերթին Աւստրո-Ունգարիայի աշխատանքին: Բալկանեան ժողովուրդները հնարաւորութիւն կունենան անկախօրէն, չը հանդիպելով արգելքների, նուիրել իրանց այդ շահերը զարգացնելուն ու իրականացնելուն հետամուտ աշխատանքի: Այդ բնական դրութիւնը վճռական նշանակութիւն կունենայ միւս տէրութիւնների նկատմամբ: Աւստրո-Ունգարիան միակ մեծ պետութիւնն է, որ սահմանակից է բալկանեան տէրութիւններին և մասամբ ինքն էլ հանդիսանում է բալկանեան պետութիւն, որովհետև նրա երկրի 9-րդ մասը աշխարհագրական դիրքով գտնվում է Բալկանեան Թերակղզում: Վերջին դէպքերի հետ բովանդակ Թերակղզին ընկնում է ազատ եւրոպական ժողովուրդների շրջանի մէջ: Աւստրիան առանձին հետաքրքրութեամբ կը ջանայ նպաստել այդ երկիրների կուլտուրական պահանջներին: Նոր յարաբերութիւններ ստեղծելով կը չքանան տարաձայնութիւնների դրդապատճառները Ռուսաստանի հետ: Երկու պալատների բարեկամական յարաբերութիւնները, որոնք վերստին արտայայտվեցին Հօհէնլօէի միսսիայով, անկասկած էական ազդեցութիւն կանեն այդ իմաստով:

Պետերբուրգ.—«Россія»-ն «Ֆրեմդէնբլատի» յօդուածի առիթով ասում է. «Մենք աւելի ևս ողջունում ենք այն գեղեցիկ մտքերը, որոնք միշտ եղել են մեր դէպի բալկանեան տէրութիւնները ունեցած վերաբերմունքի հիմունքում: Մի կողմից մենք անկեղծօրէն ցանկանում ենք, որպէս զի հէնց դրանք ղեկավար հանդիսանան այն քաղաքական հարցերի իրական լուծման ժամանակ, որոնք մէկը միւսի ետևից կատարվել են բալկանեան դէպքերի պատճառով: Ռուսաստանի քաղաքական ծրագիրը յենվում է միևնոյն խորին համոզմունքի վրա, թէ Բալկանները պատկանում են բալկանեան ժողովուրդներին, նաև այն հաւատի վրա, թէ այդ սկզբունքի ընդհանրանալով իրքնին կը վերանան Ռուսաստանի և Աւստրո-Ունգարիայի երկպա-

ռակումները։ Ռուսաստանը անկեղծօրէն ձգտում է իրագործել իր գլխաւոր պատմական միսիան»։

ՀԵՌԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔՈՒՄ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

31 յունվարի

Տօկիօ. — Նոր կաբինէտ կազմելը յանձնվեց ծովակալ կոմս Եամամօտօյին։

Վաղը գալու է Սունեատսէնը։

Յունվարի 20-ին անկարգութիւններ եղան Կօբօյում։ Ամբոխը փորձել է քարուքանդ անել սահմանադրական պատգամաւորների տունը։

—

Խարբին.—Մասնաւոր տեղեկութիւնների համաձայն, Սիխուաֆու շրջանը և Ցինգուն, Վայցիօնա ու Բայդուն վիճակները լեփ լեցուն են խունխուզներով։ Նրանց դէմ շտապով չինական զօրքեր են ուղարկվում Գիրինից և Ցիցիկարից։

—

Պէկին. — Չինական կառավարութիւնը ի պատասխանի ռուսաց դեսպանի պահանջի յայտնեց, թէ շուտով կը հրատարակվի պրեզիդէնտի հրովարտակը Հիւսիսային Մանջուրիայում շարունակվող աւազակութիւնները դադարեցնելու մասին։

—

Պէկին.—Մամուլը յարձակվում է Ֆրանսիայի վրա, որին համարում է յանցաւոր արտաքին փոխառութիւն կնքելու դժուարութիւնների համար։

ԲԱԼԿԱՆԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

ՎԵՐՍԿՍՎԱԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

31 յունվարի

Սօֆիա.—Ադրիանուպօլսի ռմբակոծութիւնը շարունակվում է. Յունվարի 28 ին և 29-ին թիւրքերը փորձեցին յարձակման դիմել, դուրս գալով իրանց դիրքերից, բայց երկու անգամ էլ յետ մղվեցին, տալով հազարից աւելի զոհ։

Չաթալջայի և Բուլաիրի մօտ դրութիւնը անփոփոխ է. Մարմարա ծովի ափը Սիլիվրիից մինչև Բուլաիր բօլգարների ձեռքումն է։

Գլխաւոր շտաբը տեղեկացնում է, որ միանգամայն սուտ են Կ. Պօլսից ուղարկվող հեռագիրները թիւրքերի չեղած յաղթութիւնների մասին. Իսկ ինչ վերաբերում է բօլգար զօրքերի նահանջմանը Չաթալջայի տակ առաջին դիրքերից, այդ նահանջը մտածված ծրագրի ճշգրիտ կատարումը եղաւ. Ադրիանուպօլսի տակ բօլգարները աստիճանաբար մօտենում են բերդերի գծին, յետ նեղելով թշնամուն։

—

Աթէնք.—Դահաժառանգը, անցնելով զօրքերի շարքով, ասաց. «Մենք հասկանում ենք, որ դուք ջերմ ցանկութիւն ունէք ձեռնարկել վճռական գրոհ։ Շուտով կը հասնէ ցանկալի րօպէն, երբ զօրքը կարող կը լինի վերջնականապէս հանգստանալ Եանինայում»։

Ցնոր կարգադրութիւն Յունաստանի և Քիոս, Միտիլէնա, Պսարա, Իկարիա և սրանց մերձակից կղզիների ամբողջ ծովափում չեն վառվելու փարոսների և նաւահանգիստների մուտքի ճրագները։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

ՍԻՆԳԱՓՈՒՐԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻ ԴԻՄՈՒՄՆԵՐԸ

Սինգափուր (Ջավա կղզի), 3/16 յունվ.

Բալկանեան պետութիւնների փառաւոր յաղթութիւնների օրերում ենք։ Զինադադարը և տեղի ունեցած խաղաղութեան բանակցութիւնները ըստ երևոյթին միայն ժամանակ շահելու առիթներ էին։ Պատերազմը նորից սկսելու ամեն նշանները կան, և գուցէ մինչև այս տողերս լոյս տեսնելը պատերազմն արդէն վերսկսված լինի։

Արևելեան հարցը հրապարակի վրա է իր ամբողջ կէտերով և աւելի հրատապ, քան երբէք եղած էր։ Սրան կից մի ուրիշ հարց—հայկականը—գրեթէ անուշադիր է թողնված, և մի այնպիսի ժամանակում, որը հանգամանքների համեմատ, ամենապատշաճն է մի աջող վճիռ ստանալու։ Եթէ հիմա այս հարցը չը ստանայ արժանի նըկատողութիւնը և չը լուծվի, սրանից յետոյ էլ շատ պիտի ուշանայ և գուցէ առիթ էլ չը լինի կրկին յարուցանելու, լուծող կարող պետութիւնների կողմից։ Սակայն ուր են հայ ազգի ղեկավարները և ինչ են անում այն ամենը, որոնք «ազգային գործիչ» տիտղոսը ունենալու բաղդը ունեն։ Էլ սրանից աւելի պատեհ ո՞ր առիթ են սպասում գործելու։ Մեծ գոհունակութեամբ լսում ենք, որ Վեհափառ Հայրապետը ամեն միջոցներ ձեռք է առել՝ ռուսաց պաշտպանութիւնը գտնել հայերիս համար. Իսկ նրա գործողութիւնները միայնակ բաւական չեն։ Կ. Պօլսի պատրիարքը և ազգային ժողովը ունեն մեծ պարտականութիւններ կատարելու։

Սակայն «Մշակի» Կ. Պօլսի թղթակցի նամակներից դժբաղդաբար յայտնվում է, որ այդ կարևոր կենտրոնից ի զուր է շատ բան յուսալ։ Թերևս Կ. Պօլսի հայերը իրանց արդարացուցիչ առիթները ունենան որոշ քայլ չանելու համար, նկատի առնելով իրանց դրութիւնը։ Իսկ ինչ են անում արտասահմանի հայերը։ Թւում է, որ ամենից աւելի ռուսահայերի վրա է պարտականութիւն դրվում միջոցներ խորհել ներկայ հանգամանքներից օգտվելու, նայելով որ ռուսաց պետութիւնն էլ բարեացակամօրէն է վերաբերվում հայկական դատը պաշտպանելու խնդրում. Ամերիկայի, Եգիպտոսի և Եւրոպայի հայերն էլ դիմումներ են արել, սակայն ի նկատի առնելով իրանց թիւը և ունեցած միջոցները, տխրալի է նշմարել, որ դիմումները չեն եղել ստիպողական և ոչ էլ ունեցել ազդեցիկ նշանակութիւն, և մնացել են բատ երևոյթին առանց հետևանքի։ Բօլգարահայոց դիմումը պատրիարք Արշարունուն՝ յուսալի սրտերի թըլում է ճշգրիտ նկարագրութեամբ, և իրաւօրէն են աղերսում «օգտվել այս յարմար առիթէն, որ վերջինն է հայկական դատին իրական սուրբ լուծմանը ինպաստ»։ Կը սիրենք յուսալ, որ այս պատմական դիմումը գոնէ առիթ եղած կը լինի կենտրոնի վարիչ մարմինների կողմից աւելի գործնական քայլեր անելու ներկայ բաղդորոշ հանգամանքներում։

Ուրախալի է տեսնել, որ տեղիս շատ փոքրաթիւ հայ գաղութը, հակառակ այն բանի, որ չունի միջոցներ իր ձայնը ազդեցիկ կերպով լսելի անել տալու, իր ձեռքից եկածը արեց։ Մի քանի օր առաջ տեղիս քաղաքապետից խնդրվեց ուղարկել նորին վեհափառութիւն Անգլիայի Գէօրգ Ե. թագաւորին հետևեալ հեռագիրը.

«Արևելեան հարցի հաւանական վերակարգաւորման առիթով Սինգափուրի հայ հասարակութիւնը խոնարհաբար դիմելով ձեր վեհափառութեանը՝ խնդրում է միջամտել ապագայում հայերի պաշտպանութեան համար Թիւրքիայում՝ և երաշխաւորել պատիւ, կեանք և ինչքի ապահովութիւնը, համաձայն Բերլինի դաշնագրի 61-դ յօդուածի»։

Սակայն քաղաքապետի մի քանի օրով բացակայելու պատճառով, գուցէ մի երկու օր ուշանայ այս հեռագրի ղրկվելը։

Տեղիս ազգայիններից պ. Մ. Ս. Մարտին ներկայացաւ տեղիս ռուսաց փոխ-հիւպատոսին և խնդրեց այս հեռագիրը ուղարկել Նորին Կայսերական Մեծութեան կառավարութեան։ Հիւպատոսը սիրով ընդունեց և շատ համակրանքով վերաբերվեց այս խնդրին, բայց խորհուրդ տուեց, որ ուղղակի մենք հեռագրենք ռուսական կառավարութեանը և աւելացրեց, որ ինքն էլ պէտք է հեռագրի արտաքին գործերի մինիստրութեանը Լօնդոնի դեսպանի միջոցով.

Նրա թելադրանաց համեմատ հետևեալ հեռագիրն այսօր ղրկվեց, հիւպատոսի հաւանութիւնը ստանալուց յետոյ.

«Արևելեան հարցի հաւանական վերակարգաւորման առիթով խոնարհաբար դիմում ենք ձեր մեծահոգութեանը՝ պաշտպանելու համար Թիւրքիայի սահմաններում բնակվող հայերին և երաշխաւորելու համար նրանց կեանքի, պատւի և ինչքի ապահովութիւնը՝ համաձայն Բերլինի 61-դ յօդուածի։ Սինգափուրի հայեր»։

Պարոն Ս. Ց. Եդգարեանը անձամբ ծանօթ լինելով տեղիս ֆրանսիական հիւպատոս կոմս Բօնդուին, ներկայացաւ նրան նոյն նպատակով։ Կոմսը սիրալիր ընդունելութիւն արեց միանգամայն գովելով միտքը և արդարացի համարելով նպատակը։ Ներքոյ է թարգմանութիւնը հեռագրի, որ երէկ ղրկվեց արտաքին գործերի մինիստրին.

«Հայ հասարակութիւնը խնդրում է ձեր վսեմութեանը՝ մատուցանել հետևեալ հեռագիրը հասարակապետութեան նախագահին.

«Արևելեան հարցի պատահական վերակարգաւորումը տեսնելով՝ Սինգափուրի հայ հասարակութիւնը խոնարհաբար խնդրում է ձեր վսեմութեանը բարեխօսել ի նպաստ թիւրքահայերի, որպէս զի, համաձայն Բերլինի դաշնագրի 61-րդ յօդուածի, նրանց պատիւը, կեանքը և սեփականութիւնն այսուհետև լինեն ապահովված և երաշխաւորված»։

Այս առիթով գաղութիս անդամներից պ. Մ. Ս. Մարտինը մասնաւորապէս շնորհակալութեան արժանի է, նրա արած ջանքերով այս հեռագիրներն ուղարկվելու համար։ Կը սիրենք յուսալ, որ մեր դիմումները անօգուտ չեն անցնի։

Սերգօ

ԿԻԼԻԿԵԱՆ ԽԱԲՐԻԿՆԵՐ

Դէօրթ-Եօլ, 10 յունուար

Այս տարի ալ Բարեգործականի ու Միացեալի միակամ ջանքով ու պարզաբնակ Քէլէկեան-խանի նիւթական օժանդակութեամբ տեղիս մէջ բացուեցաւ բարերարին անուամբ «Քէլէկեան Որբանոց-Արհեստանոցը», ուր այս պահուս կուսանին 85-է չափ կիլիկեցի որբեր։ «Քէլէկեան Որբանոց-Արհեստանոցը» հսկայ հաստատութիւն մըն է. ներկայ որբերը հոս պիտի ուսանին միայն հինգ տարի, սորվելով զանազան արհեստներ, իսկ հինգ տարիէն յետոյ, խանին անմիջական հսկողութեան տակը, Որբանոցը պիտի վերածուի բարձրագոյն վարժարանի մը, որ այս կերպով կրթական մեծ վառարան մը պիտի ըլլայ համայն Կիլիկիոյ համար։

Այն բոլոր ցաւերը, որոնք ուրիշ տեղերու հայոց յատուկ են, հոս ևս գոյութիւն ունին։ Հողային խնդիր, սպանութեան, առևանգութեան և բռնաբարումի խնդիրներ ըսել կուզեմ։ Այս վերջին տեսակի շատ թարմ դէպք մը միայն յիշեմ։ Անցած օր, Ծրագալոյցի իրիկուն, կիւրինցի Յովհաննէսի աղջիկ Ովսաննան Նարինջի աշխատանոցէն տուն վերադարձած պահուն դաշտի մէջ բռնաբարումի փորձի կենթարկուի զինուորի մը կողմէ։ Բայց աղջիկը փախչելով կազատի։

Քանի մը քայլ անդին, նոյն զինուորը քարկոծ կընէ կին մը, որ տունին դրան առջևը նստած՝ գործով մը զբաղած էր։ Քարերու սարափին տակ խեղճ կինը գլխին վրայ խոշոր վէրքեր ստանալէ զատ՝ կը կորսնցնէ նաև իր ատամներու մեծ մասը։ Այժմ ծանրապէս հիւանդ է նա։ Այս կազմերը թիւրքեր կաշխատին յուզումներ յառաջ բերել՝ նոր ջարդեր պատրաստելու համար, բայց հայ խաղաղ ժողովուրդը տեղի չի տար։ Դէօրթ-Եօլի մէջ պատահած այս դէպքն ևս գիտումնաւոր էր։

Այսպէս, մինչ Պօլսոյ մէջ «բարենորոգումի» փողին կը փչուի հետաքրքիրներու աչքին, գաւառներու մէջ թիւրք խուժանը, իր հետ ունենալով կառավարական պաշտօնեաները, նորանոր սադրանքներ կը նիւթեն հայ ժողովուրդին հանդէպ, որուն ամբողջ յանցանքը օսմանեան խարխլած գահուն ևս հաւատարիմ մնալն է եղեր...

Լաճ

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

Թաւրիզ, 26 յունվարի

Լիազօր նահանգապետ ընդհանուր Ատրպատականի Սիփէհդար-Ազամը իր պաշտօնավարութեան կարճ շրջանը արդիւնաւոր չարեց այն երկրի համար, որին վայել էր շատ բարիք ընծայել։ Գէթ այս անգամ Սիփէհդարը հանդէս չեկաւ իբրև գործունեայ, կտրուկ և խոհական մի վարիչ, այլ վարանոտ, անվճռական ու երկերեսանի մի անձն, որ բնականաբար անկարող եղաւ վաստակելու ժողովրդի մեծամասնութեան համակրութիւնը և դիպլօմատիական մարդնի, առաւելապէս ռուսաց յարգանքը։ Այդ վիճակը ինքը Գիլանի Կրեսոսը շատ լաւ էր հասկացել, այդ պատճառով ևս տուել էր Թէհրանին իր հրաժարականը դեռ մի ամիս առաջ։ Մինիստրութիւնը յորդորում էր սպասել, երբ վրա հասան Թաւրիզի միտինգներն ու նրանց յաջորդող բողոքները բախտիարների գերակշիռ ազդեցութեան դէմ, պահանջելով նրանց հեռացումը վարչական աթոռներից։ Ժողովրդական բուռն բողոքներին միացաւ նաև Սիփէհդարը-Ազամը։ Հասարակութիւնն հեռագրով պահանջեց մինիստրութիւնից, որ Թաւրիզից դրամ չը քաշէ Թէհրանը, այլ այդ փողերը ծախսվին Ատրպատականի պէտքերին։ Մի կողմից մինիստրութեան՝ ժողովրդի այս ու այն պահանջների հանդէպ տուած բացասական պատասխանները, միւս կողմից ռուսաց կողմից ի գործ դրված արգելքը՝ աղմուկներն ու միտինգները շարունակելու դէմ, ասում են, արագացրին Սիփէհդարի հեռանալը. և մի շաբաթ առաջ զեկուցանելուց յետոյ մինիստրութեան լիազօր նահանգապետը թողեց ընդմիշտ Թաւրիզը և մեկնեց Ջուլֆայի վրայով Ռուսաստան, ըստ ոմանց Պետերբուրգ և ըստ այլոց Եւրոպա գնալու համար, մի առ ժամանակ Թէհրան մտնելուց խուսափելով։

Մինիստրութիւնը Սիփէհդարի գնալուց յետոյ հեռագրով արտօնեց Շուջա-ուդ-Դովլէին, որ իբրև փիշքար կառավարէ Ատրպատականը մինչև ցնոր տնօրինութիւն։ «Փիշքար» կոչվում էին այն նահանգապետներն Ատրպատականում, որոնք պաշտօնավարում էին թագաժառանգների օրօք և համարվում էին նրանց օգնականները։ Հաջի Շուջա-ուդ-Դովլէն մերժեց մինիստրութեան հեռագիր-հրամանը և առաջարկեց, որ իրան ճանաչէն ոչ թէ փիշքար, այլ լիազօր և գեներալ-նահանգապետ ամբողջ Ատրպատականի։ Մինչև այսօր պատասխան մինիստրութիւնից տակաւին չէ ստացվել։

Շուջա-ուդ-Դովլէն շատ համակրութիւն ու յարգանք է վայելում թէ ընդհանուր ժողովրդից և թէ մանաւանդ ռուսաց շըրջանից, իր արթուն, գիտակից և բանիբուն գործունէութեամբ։ Շուջա-ուդ-Դովլէն լաւագոյն նահանգապետն է Ատրպատականի համար, իբրև երկրին և նրա ազգաբնակութիւնը մօտից ճանաչող. ամեն կասկածից վեր է և սպասելի է, որ Թէհրանի բարձր իշխանութիւնը արժանաւորապէս գնահատէ նրա բարձր արժանիքը՝ տալով նրան լիազօր իրաւասութիւն։

Հայկազուն

ՊԱՐՍԿԱ-ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ՇՈՒՐՋԸ

Ռանգուն (Հնդկաստ.), 3/16 յունվ.

Վերոյիշեալ վերնագրով պ. Նոր-Ջուղայեցու յօդուածները կարդացինք «Մշակի» անցեալ 1912 թ. 242-դ և 243-րդ համարներում։

Թէհրանի ազգային խորհրդի կոչի մասին.—Պ. Նոր-Ջուղայեցու հետ համակարծիք ենք, որ Պարսկա-Հնդկաստանի սրբազան առաջնորդի որոշումը տեղի ունենայ Ամենայն Հայոց Վեհափառ Կաթողիկոսի կողմից ինքնահաճ բարի տնօրինութեամբ։

Առաջն. աթոռի Թէհրան փոխադրվելու մասին.—Եթէ հեռատեսութեամբ մտածենք, և քաղաքական հանգամանքներն ի նկատի առնենք, անհրաժեշտ է միշտ սրբազան առաջնորդի ներկայութիւնը Թէհրանում, քանի որ ազգի ներկայացուցիչ է ճանաչվում։ Իսկ Նոր-Ջուղայում խորհրդարանն՝ իբրև ներկայացուցիչ առաջնորդին։ Պարզ բան է, որ Նոր Ջուղայում հ. Եղնիկ վարդապետը առաջնորդական խոր-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

Կ. ՊՈԼՍԻ ԱՌՈՒՄԸ*)

(Համէրի)

Սակայն նաւահանգիստը տակաւին յունաց ձեռքն էր։ Պաշարողներէն անոնք, որք մի քանի ժամէ ի վեր քաղաքին մէջ խուժեր և կողոպուտով զբաղեր էին, անփոյթ գտնուած էին զայն գրաւել։ Ետոյ նաւահանգստի կողմը դարձան և կոնակէն յարձակեցան անոր վրայ, երբ օսմանեան բանակին մնացորդը Ոսկեղջերանի դրան կողքի (այժմու Ֆէնէրը) պատնէշներէն և Ունքափանի կողմէն Սէյրէք-եօքուշի (յարձակման զառիվեր) վրայ կը յարձակէին։

Ամեն ընդդիմութիւն անկարելի էր այլ ևս. և բնակչութիւնն իր գլխուն ճարը խորհելէ ուրիշ բանի չնայեցաւ. Թշնամիի ձեռքէն շատ քիչեր ազատեցան։ Ղուկաս Նոտարաս մեծ ծովակալը իր տունը մտած վայրկենին ձերբակալուեցաւ. Օրխան, Սիւլէյմանի թոռը, որ Կոստանդիանոսի արքունեաց մէջ կը գտնուէր իբրև ապաստան, մահը գերութենէն նախընտրելով, բարձր աշտարակէ մը նետուելով սոսկալիօրէն ջարդ ու փշուր եղաւ։

Այսպէս ինկաւ հին Բիւզանդիոն, Կոստանդիանոսի վերանորոգելէն 1125 տարի վերջը։

Պաշարումը 53 օր շարունակեց և 1453 մայիս 29-ին վերջացաւ։

Իր հիմնարկութենէն ի վեր ասիկա 29-դ անգամն էր, այսինքն 477-էն (նախ քան զՔս.) մինչև 1453 (յետ Քրիստոսի)։

Պօլիսը պաշարուած է 3 անգամ յոյներէ, 3 անգամ հռովմայեցիներէ, 8 անգամ զանազան ազգերէ, 2 անգամ բուլգարներէ, 1 անգամ պարսից Խոսրով Փէրվիզէ, 7 անգամ արաբ խալիֆաներու զօրավարներէ, այսինքն Ալիի զօրապետ Մուավիայէ, Մուավիայի որդի Եզիդէ, Մոսլէմէ, Աբդիւլ Մէլէքի որդի Սիւլէյմանէ, Հարուն էլ-Րէշիդէ և անոր զօրապետ Աբդիւլ Մէլէքէ և 5 անգամ թիւրքերէ, այսինքն Եըլդըրըմ Բայազիդէ, դարձեալ անկէց, Մուսայէ, Մուրատ Բ.-է և հուսկ ուրեմն որդին սուլթան Մէհմէտ Բ.-է։

Օսմանցիք 1396-էն մինչև 1453, այսինքն գրեթէ կէս դարու մէջ հինգ անգամ պաշարեցին Պօլիսը, և վերջ ի վերջոյ Մուհամմէդ Բ. յաջողեցաւ և մականունն առաւ Ֆաթիհ (Յաղթող)։

Սոյն վերջին գրաւումէն առաջ Պօլիսը եօթն անգամ առնուեցաւ հետևեալներէն. Պոսանիաս, Ալկիբիադ, Սէպտիմ Սէվէր, Կոստանդին, Ալէքսիս Կոմնէն, Դանդոլօ, Միքայէլ Պալէօլօկ։

Մուհամմէդ ութերորդն եղաւ և վերջապէս Պօլիսը օսմանեան կայսրութեան երրորդ մայրաքաղաքը դարձաւ Բրուսայէ, Ադրիանուպօլսէ յետոյ։

Պալէօլօկները կորսնցուցին թագ մը, զոր քանիցս վտանգեր էին իրենց անխոհեմութեամբ կամ թուլութեամբ, և յոյն ժողովուրդը գլուխը ծռեց օտարին լուծին տակ, այլևս զայն չբարձրացնելու համար։

Երբ Մուհամմէդ իրադեկ եղաւ կէսօրին մօտ, որ քաղաքն ամբողջապէս իր զօրաց ձեռքը կը գտնուէր, Թօփ-քափուի դրնէն մտաւ իր վէզիրներէն, փաշաներէն և թիկնապահներէն շրջապատեալ՝ յաղթական գնացքով։

Այս շքեղ հանդիսութեամբ Սրբոյն Սօֆիոյ մայր եկեղեցին հասնելով, ձիէն վար իջաւ և Արևելքի այս հոյակապ արքեպիսկոպոսարանին մէջ եղաւ։ Իր աչքին առջև պարզուած հարստութեանց ի տես չկրցաւ սքանչացումը զսպել։ Հարիւր եօթն սիւներն իրեն իբր յենարան կը ծառայէին ամենահազուագիւտ մարմարներով ծածկուած երփն-երփն գերանգներով, վարդագոյն, կանաչ, կապոյտ, սպիտակ պորփիւրէ. ութն սիւներն Եփեսոսի, Կըզիքոսի, Աթէնքի և այլ տաճարներէ հանուած. աւետարանիչներու և առաքեալներու, Տիրամօր և խաչելութեան պատկերներն ամենքն ալ, զանազան գոյներու մօզայիքներով կերտուած, սուլթանի ուշադրութիւնը գրաւեցին մանաւանդ։

Ետոյ եկեղեցւոյն նրբանցքներն և իր գետնափոր կամարները դիտելու գնաց։ Գմբէթէն իջած ատեն զինուոր մը տեսաւ, որ սալայատակի մարմարէ քարերը կը հանէր, Մուհամմէդ՝ նախանձոտ իր աշխարհակալութեան և գուրգուրալով անոր վրայ՝ եաթաղանով զարկաւ զայն ուժգին և ըսաւ. «Ես աւարը ձեզի թողուցի, բայց շէնքերն ինծի կը պատկանին»։

Աւազակը կիսամեռ վիճակի մէջ վերցուցին տարին։ Երբ սուլթանն իր այցելութիւնը վերջացուց, իր աղօթասացներէն (միւէզզին) միոյն հրամայեց, որ հաւատացեալներն աղօթքի հրաւիրէ։ Անձին օրինակաւ սեղանն ելաւ ու աղօթեց։

Այսպէս Սրբոյն Սօֆիոյ քրիստոնեայ եկեղեցւոյն մէջ մարգարէի պաշտամունքը կատարուեցաւ և յունաց ու լատինաց միջոտրնջենական հակառակութեանց յաջորդեց «Աստուծմէ զատ Աստուած չկայ, և մարգարէն Աստուծոյ առաքեալն է»։

Մեծն Կոստանդիանոսի օրով կառուցեալ ճարտարապետութեան այն գլուխ գործոցը պատահմամբ մը միջոցին երկու անգամ հրկիզուած և երկրաշարժէ մը խախտուած և Թէոդորոսէ ու Յուստինիանոսէ վերստին կառուցուած է։

Միայն այս եկեղեցին էր, որ կը ծառայէր պետական մեծամեծ արարողութեանց և պաշտամանց. թագադրութիւններ, յաղթանակներ, կայսերց ամուսնութիւններ, սինհոդոսներ և այլն։

Թիւրքերը այս շինութիւնն յարգեցին, բայց միւս բոլորին համար այսպէս չեղաւ. շատեր քանդուեցան և բազումք մզկիթի վերածուեցան։

Սրբոյն Սօֆիոյ մայր եկեղեցին մզկիթի վերածուելէ յետոյ, Մուհամմէդ իր մօտ ուղեց Ղուկաս Նոտարասը. «Սա ըրած գործդ տես,—ըսաւ իրեն,—այս գերիներու բազմութիւնն, այս դիակներու շեղջակոյտը արդիւնք են այն մերժման, զոր ըրիր քաղաքը յանձնելու մասին, երբ տակաւին ժամանակ կար»։

Նոտարաս պատասխանեց, որ ոչ կայսրը և ոչ ինքը կարող չէին կատարել այդ բանը, մանաւանդ որ քանի-քանի նամակներ ստացեր էր, որ զինքը կը քաջալերէին անձնատուր չըլլալ։

Այս խօսքերը Խալիլ-փաշայի հաւատարմութեան վրայ նորանոր կասկածներ տուին սուլթանին, բայց սպասեց տակաւին։ Հարցուց Նոտարասի, թէ Կոստանդիանոս նաւ նստեր էր, որ նաւահանգիստէն մեկներ էր. Նոտարաս պատասխանեց, թէ ինքը Պալատի դուռը կը գտնուէր և տեղեկութիւն չէր կրնար ունենալ։

Այս միևնոյն վայրկենին մի քանի օֆիցերներ եկան Մուհամմէդի լուր տուին, որ երկու ենիչէրիներ հրապարակաւ կը պարծենան Կոստանդիանոսն սպաննած ըլլալնուն համար։ Սուլթանն հրաման ըրաւ, որ երթան դիակներու մէջէն գտնեն և գլուխն առնեն բերեն։

Գալով Նոտարասի՝ սուլթանը հրաժեշտ տուաւ իրեն. հազար ճերմակ իրեն և հազարական ճերմակ իր որդւոցը տալով համբոյր բարեացակամութեամբ. ասկից զատ՝ խոստացաւ տալ իրեն իր գոյքերն և իր ստացուածքները վերստին։

Այս շնորհներէն հրապուրուելով՝ դաւաճանը պետութեան աւագանւոյն և պաշտօնատարներէն գլխաւորներուն մէկ ցուցակը տուաւ Մուհամմէդին։ Սուլթանն անձնիւր զինուորի հազար ճերմակ խոստացաւ, ով որ անոնցմէ միոյն գլուխը բերէր իրեն։

Կոստանդիանոսի մարմինը գտան։ Ոսկի արծիւներ կրող կօշակով իր ծիրանի մուճակներէն ճանչցեր էին։ Իր գլուխը և Օրխանի գլուխը Մուհամմէդի ոտից ներքև դրին։

Թէոդոս կայսրը կոթող մը կանգնած էր քաղաքին հրապարակին վրայ (այժմու Չէմբէրլի թաշ), որ Յուստինիանոսը կը ներկայացնէր ձիու վրայ, ձախ ձեռքին մէջ երկրագունդ մը և միւս ձեռքով ցոյց տալով արևելքը, իբր թէ իր իշխանութեան ենթարկուած։

Յոյն կայսրներու վերջինի՝ Կոստանդիանոսի գլուխն այս կոթողին գագաթը դրուեցաւ ձիուն ոտքերուն ներքև։

Ասիկա սոսկալի և անողորմ հեգնութիւն մըն էր, եթէ յիշուի, որ արևելեայց մօտ յաղթութեան մաղթանքները այս կերպով կարտայայտուին. «Թող քու թշնամեաց գլուխները ձիուդ ոտիցը ներքև թաւալին»։

Եւ այս արհամարհեալ յաղթական նշանը ասիական քաղաքներուն մէջ պատուեցին, ինչպէս որ հայրը սուլթան Մուրադ Բ. ըրած էր Վլատիսլասի գլուխը Վառնայի պատերազմէն վերջ։

Ետոյ յոյներուն թոյլատրուեցաւ կայսեր

*) Տես «Մշակ» № 24.

հրդարանի հետ միասին՝ կարող է աւելի գործ տեսնել սրբազան առաջնորդի Թէհրան եղած ժամանակ, քան Թէ ինքը առաջնորդը Նոր-Ջուղայում։ Չը մոռանանք որ Նոր-Ջուղայում առաջնորդութիւն հաստատված օրերում Սպահանն էր Պարսկաստանի մայրաքաղաքը։

Իսկ ինչ վերաբերում է վանքին կտակված գումարների ծախսվելուն, սրբազան առաջնորդն որտեղ էլ որ լինի, ճանաչվելու է ս. Ամենափրկչեան աթոռի առաջնորդ. հետևաբար աւելորդ է երեխաների պէս «իմ ու քո» ի խնդիր հանել։ Պարսկա-Հնդկաստանի Թեմի հայութեան ամեն մի անհատ կարծեմ նոյն իրաւունքն ունի ս. Ամենափրկչեան աթոռից, որքան որ նոր-ջուղայեցիներս ունենք։

Հ. Ք. Վ.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՀՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Յունվարի 30-ին կայացած Մօսկվայի Հնագիտական Ընկերութեան կովկասեան ճիւղի նիստում ուսուցիչ Ս. Տէր-Աւետիքեանը կարդաց մի զեկուցումն Հաղբատի վանքի արձանագրութիւնների մասին։

Զեկուցանողը, յայտնելով որ այդ վանքը կազմում է հայկական ճարտարապետութեան նշանաւոր ստեղծագործութիւններից մինը և նա հիմնված է 968 Թ. Բագրատիոն Աշոտ Թագաւորի կնոջ ձեռքով, ցոյց տուեց, որ ամենահին արձանագրութիւնը վերաբերում է 991 Թ., երբ վանքի շինութիւնը աւարտվեց։ Նա վերցրել է մօտ 200 արձանագրութիւնների պատճէնները։ Ինչ վերաբերում է վանքի ճարտարապետական կոթողներին, դրանց գեղեցիկ նկարները հրատարակված են արդէն ակադեմիկոս Գ. Գրիմմի խմբագրութեամբ հրատարակված «Հին-հայկական ճարտարապետութեան կոթողները» գրքի մէջ։ Դժբաղդաբար, այդ հռչակաւոր վանքը այժմ գտնվում է ամենաեղկելի վիճակի մէջ և աւերվելու վրա է։ Ի վերջոյ զեկուցանողը խնդրեց, որ Հնագիտական Ընկերութիւնը դիմումն անէ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին և միջնորդէ Թոյլ չը տալու, որ Հաղբատի վանքի Փրէսկները և արձանագրութիւնները, որոնք հայկական ժողովրդի անցեալ քաղաքակրթութեան Թանգագին կոթողներ են հանդիսանում, անհետանան։

Շատ զարմանալի է, որ օտար հաստատութիւնները պէտք է յիշեցնեն Էջմիածնին իր պարտքի կատարումը։ Վերջինս, անշուշտ, առարկելու է, որ մարդիկ չունի։ Բայց ինչ է պատճառը, որ գիտութեամբ օժտված այնպիսի ոյժեր, ինչպէս Կարապետ եպիսկոպոսը, Գարեգին և միւս վարդապետները նստած են Էջմիածնում առանց գործի։

ԲԺԻՇԿ ԱԼ. ՂԱԶԱԶԵԱՆ

Թիֆլիսում յանկարծամահ եղաւ բժշկապետ Ալէքսանդր Ղազազեան, սրտի պայթիւնից։

Այս մահը, անկասկած, ցաւ պէտք է պատճառէ հայ հասարակութեան, որովհետև անդուցեալը մինն էր մեր համակրելի ազգային և հասարակական գործիչներից, երկար տարիներ աշխատել և գործել է գաւառներում, գաւառական ժողովրդի մէջ և իր համար։

Մօտ 10 տարուց ի վեր նա ապրում էր Թիֆլիսում և այստեղ նա մասնակցում էր ազգային և հասարակական գործերին, իբրև հոգաբարձու, իբրև Թեմական խորհրդի անդամ, իբրև զանազան ընկերութիւնների անդամ և այլն։

Նա համեստ, աշխատասէր և բարի ու շիտակ անձնաւորութիւն էր։

Աւելի մանրամասն կենսագրական տեղեկութիւններ կը հաղորդենք յետոյ։

ՄԻ ՆԿԱՏՈՂՈՒԹԻՒՆ

«Բագուի Ձայն» Թերթը վերջերս սիստեմատիկ կերպով արտատպութիւններ է անում «Մշակից», ամեն անգամ էլ խնամքով մոռանալով յիշել մեր Թերթի անունը։ Մենք ոչինչ չէինք ունենայ այդ Թերթի վարչութեանը ասելու, եթէ նրա ընդունած այդ սիստեմը գործադրվէր անխտիր և ուրիշ լրագիրների վերաբերմամբ։ Բայց այդպէս չէ։

Ահա օրինակ։ Թերթի № 23-ի «Հայկական հարց» բաժնի առաջին լուրը արտատպված է «Մշակից»՝ առանց աղբիւրը յիշելու։ Երկրորդ լուրը, որ քաղված է ուրիշ Թերթից, իր ներքև ունի այն աղբիւրը, որից հաղորդված է։ Թերթի նոյն համարի նոյն բաժնում կայ Եգիպտոսում հրատարակվող արաբական «Էլ-Ջէբիդէ» լրագրի կարծիքը հայերի մասին։ Այդ հատուածը դարձեալ «Մշակից» է արտատպված՝ առանց մեր Թերթի անունը տալու։ Ճիշդ է, մենք այդ կարծիքը վերցրել ենք «Բիւզանդիոնից», բայց նախ՝ աղբիւրը չենք մոռացել յիշել և ապա՝ «Բիւզանդիոնում» ամբողջապէս տպված յօդուածից վերցրել ենք միայն այն մասը, որը հայերին է վերաբերում, մեր կողմից կցելով այդ հատուածին անհրաժեշտ մեր նախաբանը։ Եւ «Բագուի ձայնը» վերցնում է արաբական Թերթի այդ կարծիքը և հէնց մեր նախաբանով միասին բառացի-արտատպում իր էջերում՝ տակն էլ դնելով «Բիւզանդիոն» բառը, ուզելով ցոյց տալ, Թէ այդ հատուածը «Բագուի Ձայնի» խմբագրատանը քաղել են հէնց «Բիւզանդիոնից» կցելով նրան իրանց նախաբանը։

Բայց այդ չէ բոլորը։

Նոյն «Բագուի Ձայնի» հետևեալ համարում (№ 24) «Հայկական հարցի» բաժինն ամբողջովին եւ տառ առ տառ արտատպված է «Մշակից», առանց որևէ տեղ մեր Թերթի անունը յիշելու։

Վերջին (№ 25) համարում արտատպված է Պարիզի պատգամաւորութեան շրջաբերականը, որ բացի «Մշակից» ոչ մի Թերթ դեռ չէ ստացել և տպված է «Մշակի» կատարած փոփոխութիւններով։ Բայց Թերթը դարձեալ մոռացել է յիշել «Մշակի» անունը։

Կրկնում ենք, մենք ոչինչ չէինք ունենայ այդ արտատպութիւնների դէմ, եթէ «Բագուի Ձայնը» նոյն վարմունքը ցոյց տար և այն Թերթերի վերաբերմամբ, որոնցից դարձեալ քաղուածներ է անում։ Սակայն ուրիշ Թերթերի վերաբերմամբ նա ամենայն ճշգրտութեամբ յիշատակում է աղբիւրը։ Եւ Թերթը դեռ աշխատում է ապացուցել, որ ինքն անկուսակցական է։

ՅԻՇՈՂՈՒԹԻՒՆ

Սրանից 25 տարի առաջ, մի քանի դերասաններ՝ որոնց Թւումն էին Գ. Տէր-Դաւթեան, Շովակ, Պարոն-Սարգսեան և հանգ. Աւալեան և ուրիշներ, մի փոքրիկ խումբ էին կազմել և այդ սեզոնին խաղում էին Թէֆլիսում, Արշակունիի տանը գտնվող դահլիճում։

Ես, որ շատ սիրում էի հայ Թատրօնը, մի կերպ ընկայ դերասանների շրջանը և այդ սեզոնին իբրև ստատիստ մասնակցում էի ներկայացումներին։ Ի միջի այլոց ներկայացնելու էին «Նոր բնակարան» պիէսան, և ինձ մի մեծ դեր տուին, որը շատ բարձր էր իմ ոյժից և ես գտնում էի, որ անկարող եմ կատարել այդ դերը։

Թէպէտ և յանձն առայ կատարելու, բայց պայման դրի, որ աշխատեն գտնել մի դերակատար, որպէս զի ինձ ազատէր այդ ծանր բեռից. մանաւանդ որ այդ պիէսում իմ ոյժերիս համապատասխան դերեր կային։

Մի երեկոյ փորձի էի գնում, որ նշանակված էր Տէր-Դաւթեանի տանը, և փորձելու էինք «Նոր բնակարան» պիէսը։ Ճանապարհին, այժմեան Արտիստական Թատրօնի շինութեան առաջ, պատահեց իմ ծանօթ երիտասարդ Արշակ Ցարուխեանը։ Ցանկարծ մաքովս անցաւ ազատվել ինձ յանձնված դերից և առաջարկել Արշակին այդ դերը։

Ասում եմ. «Արշակ ջան, արի քեզ դերասան դարձնեմ և ինձ տուած «Նոր բնակարան» պիէսի դերը քեզ տամ. դրանով դու ինձ մեծ բարիք արած կը լինես»։

Սկզբում Արշակը տատանվում էր, բայց վերջ ի վերջոյ համաձայնվեց և միասին գնացինք փորձի։ Ծանօթացրի ներկայ եղող դերասանների հետ և առաջարկեցի դերս տալ նրան։

Այդպէս էլ եղաւ. դերս տուի նրան։ Արշակը քաշվեց մի կողմը, սկսեց ուշի ուշով կարդալ դերը. երբ որ վերջացրեց, մասնակցեց այդ օրվան փորձին։ Այնքան աջող դուրս եկաւ նրա դերակատարութիւնը փորձի ժամանակ, որ հանգուցեալ դերասան Աւալեանը բոլորի ներկայութեամբ հետևեալ խօսքերն ասաց. «Այս երիտասարդը եթէ նուիրվի բեմին, կարող է շատ լաւ դերասան լինել»։

Կատարվեց նրա գուշակութիւնը։ Եւ ամսիս 4-ին, այն տեղը, որտեղ առաջին անգամ առաջարկեցի դերս և այնտեղից գնացինք փորձի, որտեղ այժմ կառուցված է սքանչելի Արտիստական Թատրօնը, տօնվելու է Արշակի 25-ամեայ յոբելեանը։

Ուրեմն ինձ, նրան դերասանական ուղիի վրա կանգնեցնողիս, մնում է սրտանց շնորհաւորել յոբելեանական այդ տօնախմբութիւնը։

Զիմչէր Ջանշեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

✦ Վրաստանի էկզարխ Ինոկէնտի արքեպիսկոպոսը կազմել է մի յատուկ բացատրիչ գրութիւն գիւղացիների համար՝ վերաբերեալ կալուածատէրերից պարտադիր կախման դրութիւնը վերացնող կանոններին, որոնք հրատարակվեցին 1912 Թ. դեկտ. 20-ին։ Տեղական քահանաները ոչ մի բան իրաւունք չունեն աւելացնել այդ գրութեան վրա։

✦ Տեղական ռուս Թերթերի ասելով, համաձայն Վրաստանի էկզարխի միջնորդութեան, ռուսաց սինօդը 80,000 րուբլի է յատկացրել Բօդբէյի կանանց ս. Նինայի վանքին կից ուսուցչական սեմինարիա բանալու համար։

✦ «Рѣчь» լրագրի ասելով, նախկին քննիչ Լըժինի գործը պէտք է առաքվի ի նոր քննութիւն, ի նկատի ունենալով Լըժինի անօրմալ լինելը, գլխաւորապէս Լըժինի գործ դրած դարձուածքների տրամաբանութեան լիակատար բացակայութեամբ։

✦ Պետական Դումայի անդամները Դումայի քննութեանն են առաջարկել մի հարց այն մասին, որպէսզի այս տարի Ռուսաստանի բոլոր կրթական հաստատութիւններում վերացվեն քննութիւնները Ռոմանովների Տան 300-ամեայ յոբելեանի առիթով։

✦ Թիֆլիսից «Н. Вр.»-ին հեռագրում են, որ Սիփէհդարը տեսակցվեց մի քանի յայտնի պարսիկների հետ Պարսկաստանում սպասվող խոշոր դէպքերի առիթով։ Սիփէհդարը Թիֆլիսում ամեն կերպ խուսափում էր քաղաքական խօսակցութիւններից և ամբողջ ժամանակ ընդարձակ գրագրութիւն ունէր։

✦ Կայսերական Կովկասեան Բժշկական Ընկերութեան մէջ այսօր, երեկ. ժ. 4—5 երեխաների համար տ. Մէլիքօվան ռուսերէն կը խօսէ բժ. Իսահակի քննութեան մասին։ Վաղը՝ կիրակի նոյն տեղում հայերէն ժ. 10—11 տ. Տէր-Յովհաննիսեանը կը պատմէ երեխաներին Գիքորի մասին. տ. Նասիձէն վրացերէն ժ. 11—12 կը խօսէ Պապի մեղքերի մասին։ Չափահասների համար բժ. Աղասարեանը կը դասախօսէ $12—1^1/_2$ մարդու կազմուածքի մասին։ Իսկ բժ. Ֆլօրինսկի ժ. $5^1/_2—6^1/_2$ նոյն նիւթի մասին կը խօսէ ռուսերէն։ Մուտքը բոլորի համար ձրի է։

✦ Մայրաքաղաքի Թերթերի ասելով կառավարիչ սենատն անհետևանք Թողեց նախկին գաւառական պարագլուխ իշխ. Ապակիձէի վճռաբեկ բողոքագիրը Թիֆլիսի դատաստանական պալատի վճռի դէմ, որով իշխանը դատապարտվել է երկամեայ բանտարկութեան պաշտօնեայութեան ծառայութեան համար։

✦ Դերասան Ալէքսէէվ-Մեսխիէվի յօբելեանական մասնաժողովը ստանում է մեծ Թւով յայտարարութիւններ զանազան անձերից և հաստատութիւններից ներկայ յօբելեանին մասնակցելու մասին։ Թիֆլիսի նահանգի ազնուականութիւնը որոշելով մասնակցել յօբելեանին նուիրել է 500 ր. յօբելեարի անուան ֆօնդի համար։

✦ Թիֆլիսի նահ. ազնուականութեան պարագլխի պաշտօնակատար իշխան Թումանովը վրաց պատմական ու ազգագրական ընկերութեանը նուիրել է երկու գեսատին հողաբաժին Թիֆլիսի ազնուականների գիմնազիայի կից։

✦ Նախկին Թիւրքաց հիւպատոս Սաադի-բէյ Աֆիահ-փաշան խնդրամատոյց է եղել Թիֆլիսի նահանգապետին Թոյլ տալու հրատարակել մի քաղաքական, գրական ու պատկերազարդ օրաթերթ Թիւրքերէն «Սեհէր» (Արշալոյս) անունով, Լուարսաբովի խմբագրութեամբ։

✦ Զերբակալութիւնից ազատ Թողին դումայի ձայնաւոր ինժեներ Արշակ Բաբեանին։

✦ Կովկ. ուսումն. շրջանի տեսուչ Լօպատինսկին մեկնեց Երևանի նահանգը։

✦ Վաղը, կիրակի, առ. ժ. 9-ին Թիֆլիսի հասարակական ակումբի նախաձեռնութեամբ կը կատարվի էկսկուրսիա դէպի Շիօմղվի վանքը։ Ժողովատեղին Վօրօնցովի արձանի մօտ է։

✦ Տպագրութեան է յանձնված Կ. Հ. Հրատ. Ընկ. «Համրային Մատենադարանի» № 11 գիրքը՝ Լօրէ Բայրընի «Մանֆրէդ» աշխատութիւնը, որը անգլիերէնից Թարգմանել է Տիրայր վարդապետը։

✦ Բագուի քաղաքագլուխ Բիչը մեկնեց Պետերբուրգ շտապեցնելու Բագուի էլեկտրաքարշի հարցի դրական լուծման խնդիրը։

✦ Բագուի քաղաքային դուման որոշեց ի յաւերժացումն Բագուի նախկին քաղաքագլուխ Նովիկովի յիշատակի անուանել փողոցներից մինը հանգուցեալի անունով, կախել նրա պատկերը դումայի դահլիճում, հաստատել մի Թոշակաւորի տեղ նրա անունով։

ԳԻՏՈՒԹ.. ԳՐԱԿԱՆ.. ԳԵՂԱՐ.

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ամերիկահայ տարեցոյցը (1913), հեղինակ՝ Մուշեղ արքեպիսկոպոս, տպագրուած Բօստօն, «Կիլիկիա» տպարանէն. մեծադիր 480 էջերով։

Շատ կարճ շրջանի մը մէջ ասիկա չորրորդ հրատարակութիւնն է, որ լոյս կը տեսնէ սրբազան հեղինակին կողմէ։

«Մանչէսթրի հայ գաղութը» հոյակապ գործէն ետք, որ լուրջ ուսումնասիրութեան և հետազօտող մաքի արդիւնք կրնանք ընդունիլ, «Ամերիկահայ տարեցոյցը» (1912) հրապարակ հանեց, տարուէ-տարի շարունակելու խոստումով ու առաջադրութեամբ։ Անկէ յետոյ լոյս տեսաւ իր «Բանախօսութիւնները» ու այս անգամ մեր աչքին առջև ունինք իր 1913-ի «Ամերիկահայ տարեցոյցը»։

«Ամերիկահայ տարեցոյցով» երկու տարիէ ի վեր Մուշեղ արքեպիսկոպոս Սերոբեան հիմը դրաւ ամերիկահայ լուրջ գրականութեան մը, որ ամերիկահայուն ընկերական, կրօնական, կրթական և ազգային կեանքին նուիրուած է բոլորովին։ Իրմէ առաջ շատեր մտադրած էին, ինչպէս հիմա կը խոստովանին, այս տեսակ կարևոր ձեռնարկի մը գլուխն անցնիլ, բայց միայն Մուշեղ արքեպիսկոպոս կրցաւ զայն իրագործել։

«Ամերիկահայ տարեցոյցի» առաջին հատորը (1912) արդէն իսկ համազգային օրագրութեան կողմէ լուրջ գնահատումներու արժանացած էր։ Այս երկրորդ հատորը իր ամբողջութեամբ առաջինը կը գերազանցէ, որովհետև ասոր պատրաստութեան համար աւելի ժամանակ տրուած է, մինչդեռ առաջին տարուան տարեցոյցը հապճեպ աշխատութեան ու սուղ ժամանակի արդիւնք էր։ Կարող աշխատակիցներու շարքին մէջ հեղինակին գրուածքները գրքին ստուարագոյն մասը կը կազմեն, և պատմական ու գրական տեսակէտներով՝ տարեցոյցին արժէքը կը շեշտեն։

«Տարեցոյցը» գլխաւորաբար իր մէջ կը պարունակէ պատմական, գրական, Թատերական և բժշկական յօդուածներ ու քանի մը ուսումնասիրութիւններ գործի և կրթական աշխարհին համար։ Իր պատկերները և ծիծաղները այլապէս անոր արժէքը կը բարձրացնեն։

Գրական բաժնին մէջ հեղինակին աչքի զարնող կտորներն են «Առաջին օրը» (էջ 10—11) և «Բնութենական ձայներ» (էջ 27—36) վերնագրին տակ տողուած տասը երգեր, արձակ բանաստեղծութեամբ, որոնք իրենց իմաստին ու գրական արժէքին տեսակէտով չափազանց սիրուած են։

«Եղօստօն փարքը» (էջ 161—180) կենդանի նկարագրութիւն մըն է համանուն փարքի տեսարաններուն, որոնք աշխարհի մէջ իրենց եզականութեամբը՝ Ամերիկայի հրաշալիքն են։

«Հասարակաց կարծիքը» (էջ 261—268) ընկերաբանական ուսումնասիրութիւն մըն է, որ կը վերլուծէ անկախ նկարագրի մը հակումները և որ միևնոյն ժամանակ սրբազան հեղինակին անձնական նկարագիրը կը յատկանշէ իր բովանդակ գործելակերպին մէջ։ «Հասարակաց կարծիքը» յօդուա-

---

...արմնոյն վերջին պարտականութիւնները ...ատարել և Թաղել։

Պոլսոյ առումէն ետքը Գալաթայի ա...ուարձանն իր մասնաւոր հպատակութիւնն ...րաւ։ Այն ատեն Գալաթա ամուր պարիսպով մը պաշտպանուած էր, ուր Ջենովացիք կը բնակէին, որոնց նաւերը ծովը ...ը ծածկէին։ Թուրքերն հոն տարին յոյները, որք տակաւին գերի վարեալ չէին։

Սուլթանի փեսայ և վէզիր Սագանոս ...աշայի ղրկուած պատգամաւորները խնդրեցին և յաջողեցան ձեռք ձգել, որ քաղաքն ...յն կողոպուտի սարսափներուն չենթարկուէր։

Ֆաթիհ սուլթան Մէհմէդի կողմէ անոնց ...տեսալ հրովարտակը տրուեցաւ, որ «Խոջա Սագանոս» ստորագրութիւնը կը կրէ։

Հրովարտակին գլուխը սուլթան Մէհմէդ...ի Թուղրան, կամ Թէ այսպէս ըսենք՝ անձին ճիւղի մը մէջ գրուած մենագիրը ...ը կրէ։

«Ես մեծ վեհապետ, մեծ-էմիր, սուլթան ...ահամմէտ-բէգ, որդի մեծ-վեհապետին և ...եծ-էմիրին, սուլթան Մուրադ-բէգի, կերդ...ում յանուն Աստուծոյ, Արարիչ երկնի և ...րկրի, յանուն մեր մեծ մարգարէին Մուհամմէդի, յանուն Ղուրանի եօթն խակական ...ագրոց, զորս մենք՝ միւսիւլմաններս կը ...ունինք, յանուն 124,000 մարգարէից Աստուծոյ, յանուն պապուս և հօրս հոգւոյս, ...անուն իմ զաւակացս և սուրին մէջքիս, ...ես կը Թողում Գալաթայի բնակիչներուն իրենց օրէնքը և իրենց ազատութիւնները ինչպէս որ կիրարկուի այսօր մեր ...իշխանութեան ենթարկուած բոլոր երկրներուն համար, և սաիկա շնորհուեցաւ ...դրանց վրայ, զոր ինձ ըրին յարգելի ...իշխանները (Արխոնդ) դեսպան Պաւլոսն, մարքիզ Դրիֆանկօ և Թարգմանիչ Նէկոլա Պէլածանի, որք պատգամաւորներ են մեր Բարձրագոյն Դրան մօտ, քաղաքիս կաթոլիկ իշխաններուն միջոցաւ. հետևաբար Գալաթայի պարիսպները պիտի փլչուին. սակայն բնակիչները պիտի պահեն բոլոր իրենց գոյքերը, իրենց տուները, իրենց մթերանոցները, իրենց այգիները, իրենց ջրաղացները, իրենց նաւերը, իրենց մակոյկները, իրենց վաճառականութիւնը, իրենց կիներն ու զաւակները, իրենց գիտցած կերպով զանոնք տրամադրելու համար։ Իրենց Թոյլատրուած է վաճառել իրենց ապրանքները կայսրութեանս բոլոր տարածութեան մէջ. պիտի կարենան ազատապէս ճամբորդել ծովով և ցամաքով. անոնք ոեէ մաքսային տուրքի պիտի չենթարկուին, ոչ ալ բանի ծառայութեան. սակայն պարտաւոր պիտի լինին վճարել գլխահարկ մը (խարաջ), ինչպէս որ իմ տիրապետութեան ներքև գտնուած բոլոր երկիրները կը վճարեն։ Այս օրէնքներն ու այս սովորութիւններն այս օրէն սկսեալ և ընդմիշտ միևնոյնը պիտի մնան։ Ես զանոնք պիտի պահպանեմ և պաշտպանեմ իմ իսկ անձիս նման։ Բնակիչներն իրենց եկեղեցիներն ու երգեցողութիւնները պիտի պահեն. բայց իրենց արգիլուած է զանգակ կամ կոչնակ հնչեցնել։ Ես իրենց եկեղեցիները մզկիթ չպիտի վերածեմ, բայց իրենք ալ նորեր չպիտի կառուցանեն։ Ջենովացի վաճառականները պիտի կարենան ազատապէս շրջագայիլ և զբաղիլ իրենց առևտրական գործերով ամենայն ապահովութեամբ. ես իրենց որդիքը չպիտի առնեմ ենիչէրիներու մարմնոյն մէջ զինուորագրուելու համար և իրենց երբեք բռնութիւն չպիտի կիրարկուի զանոնք մեր հաւատքին դարձնելու համար։ Գալաթայի բնակիչներուն ես կը խոստանամ, որ զանոնք չպիտի կառավարեմ սուբաշի մը ձեռամբ. անոնք իրենց մէջէն ծերունի մը պիտի ընտրեն վաճառականներու միջև գոյացած անհամաձայնութիւնները դատելու համար։ Ո՛չ ենիչէրի և ո՛չ ալ գերի իրենց տուներուն մէջ չպիտի բնակին. իրենցմէ մէկը պիտի ընտրեն իրենց գործերը վարելու համար։ Իշխաններն ու կառավարիչները չպիտի չարչրկուին. եթէ ևկի դիւրութիւն պիտի ունենան, վճարելով այն տուրքը, որ յիշուած է մեր կողմէ գրուած սոյն վաւերագրին մէջ։ Տուեալ յամին 6961 ստեղծման աշխարհի և 857 Թուականին Հիջրէթի ի վերջ Ջէմազիւլ-էվվէլ ամսոյ»։ Ստորագրեալ՝ «Խոջա Սագանոս»։

Հետևեալ օրը, չորեքշաբթի, մայիս 30, Մուհամմէդ ձիով քաղաքն անցաւ և մեծ դուքս ծովակալ Նոտարասի պալատը գնաց, որ կայսրէն յետոյ պետութեան երկրորդ անձնաւորութիւնն էր։

Նոտարաս սուլթանին ոտքը դրաւ իր հարստութիւններն ու գանձերն, աւելցնելով որ զանոնք իրեն համար պահած էր։ «Ո՞վ է այս,—ըսաւ Ֆաթիհ բարկանալով,—այս գանձերն ու քաղաքը ծով իմ ձեռքս դրաւ»։ Նոտարաս պատասխանեց դողդղալով, Թէ Աստուած. «Լաւ ուրեմն,—վրայ բերաւ սուլթանը,—արդ ես Աստուծոյ պարտական եմ, ոչ Թէ քեզ»։

Ի վերայ այսր ամենայնի՝ գնաց մխիթարել իշխանուհին, դուքսին կինը, զոր հիւանդութիւնն ու տառապանքը անկողին ինչուցեր էին, և որդիքն իրեն ներկայացնել տուաւ։

Յետոյ ճամբան շարունակեց և փողոցներն ամայի գտաւ, և տեսաւ Թիւրք զօրքեր, որք պարտուածները կը կողոպտէին և որք առջի օրը ձեռքերնուն պրծեր էին։

Կայսերական պալատն հասնելով և Թափուր ու մենակեաց սենեակներէն անցնելով աշխարհի իրաց անհաստատութեան մասին պատին վրայ պարսկերէն ոտանաւոր մը գրեց, որուն Թարգմանութիւնն է հետևեալը.

> Դոնապան մը դարձեր է
> Սարդը՝ կայսեր պալատին.
> Բուն ալ տաղ մը կարդայէ
> Էֆրասիաբի*) գմբէԹին**)։

Պալատէն քիչ հեռի շքեղ խնճոյք մը պատրաստուեցաւ։ Մուհամմէդ խնճոյքի միջոցին առատ և չափազանց գինի խմեց և կէս մը արբած ըլլալով՝ հրաման ըրաւ ներքինապետին իրեն բերել Նոտարասի մատղաշ տղեկը, որ հազիւ տասն և չորս տարեկան էր։ Սակայն հայրը գիմադրեց և եկողին յայտարարեց, որ իր որդին երբէք սուլթանի խայտառակ հաճոյից չէր կրնար ծառայել և Թէ կը նախընտրէր դահիճին կացնին տակ անոր մեռնիլը տեսնել։

Մուհամմէդ այս մերժումը լսելով մարդ ղրկեց և Նոտարասը, իր որդիքն ու Կանդակուզէնոսը բերել տուաւ. կրտսեր որդին վար դրաւ և միւս բոլորը մահուան դատապարտեց։ Նոտարաս այս վայրկենին իր բոլոր արժանապատուութիւնը վերստանձնեց և առանց տկարութիւն ցոյց տալու յորդորեց իր որդիքն երբև քրիստոնեայ մեռնիլ և խօսքը վերջացնելով աղաղակեց. «Արդար, ես Աստուած իմ»։

Երբ իր որդիքը գլխատուեցան իր աչաց առջև, խնդրեց դահիճէն մի քանի բոպէ՝ մերձակայ մատուռի մը մէջ աղօթք ընելու համար. յետոյ ինքն ալ գլխատուեցաւ։

Գլխատուածներուն մարմինները փողոցին մէջ նետուեցան և իրենց կառափները Մուհամմէդի տարուեցան, որ զանոնք սեղանին վրայ իր առջև դնել տուաւ։

Իր բնական կատաղութիւնն եա առաւել գրգռուեցաւ օտարականէ մը, որուն աղջիկը կը սիրէր խենԹի նման։ Բոլոր յոյներն անոր զոհեց, որոնց կեանքը բաշխեր էր օր մը առաջ։ Ասոնց մէջ կը գտնուէին Վենետիկի բայլը, Սպանիոյ հիւպատոսն և իրենց որդիքը, զորս Արկադիոսի (Ավրեթ բազար) կոթողին ստորոտը կոտորեցին։

Կանտարէնօ և ուրիշ վենետիկցի ազնուականներ միևնոյն վիճակին պիտի ենթարկուէին, եթէ եօթանասուն հազար գիւրշ չտային Սագանոս փաշային։ Կարդինալ Իզիդօր իբրև գերի ծախուած էր, բայց նաւու մը մէջ նետուելու միջոցը գտաւ և ազատեցաւ։

Կայսեր հանդերձապետը՝ Փրանդ և իր ամբողջ ընտանիքը Մուհամմէդի ախոռապետին վաճառուեցան. իր կնոջ հետ փախաւ և Պէլոպոնէս ապաստանեցաւ, բայց իր որդին և աղջիկները սուլթանի հարեմին մէջ վար դրուեցան։

Իսկ Ջիւստինեանի, քիչ յետոյ, մեռաւ, ըլլայ ամօԹէն, ըլլայ վէրքերուն հետևանքէն։ Բոլոր միւս օտարական սպաները կայսեր հետ փառաւորապէս սպաննուեցան։

Բայց վերջապէս այս կործանարարութիւնք և աւերմունք վերջ մը ունեցան. Մուհամմէդ քաղաքը ժողովուրդով լեցնելու զբաղեցաւ, հետամուտ ըլլալով յիշատակարանները նորոգելու և նոր շէնքեր կառուցանելու։

Խ. Սարաֆեան

(Վերջը միւս անգամ)

*) Էֆրասիաբ Թուրանի մեծ Թագաւորն էր, Զալի որդի Ռիւստէմի օրով, և որուն պալատին բարձր գմբէԹն աւերակ էր դարձեր։

**) Փէրդէդարի միքունէդ բէր կասրը կայսեր անքէբութ. բումի նովբէԹ միզընէտ բէր կիւմբէԹը Էֆրասիաբ։

[illegible]

...ևկ կողմէն գրուած «Ուստրի հայ գաղութը» (էջ 36—125), ուր հեղինակը մանրամասնօրէն կը պատմէ Ուստրի հայութեան ծագումը, որ հիմը դրած է ամերիկահայ գաղթականութեան, այն փուլերը՝ ուրկէ անցած է այդ գաղութը, և իր պատմութիւնը կը հասնի մինչև 1898 հոկտ. 23. Մուշեղ սրբազան այս պատմական փորձին մէջ երեւան կը հանէ դէպքեր և դոքիւմաններ, որոնք բացարձակապէս անծանօթ մնացած էին ամերիկահայ գաղութին: Անոնք են, որ ամերիկահայ գաղթականութեան ապագայ պատմութեան գլխաւոր կորիզները պիտի կազմեն: Եւ ասիկա դիւրին աշխատութեան մը գործը չէր, մանաւանդ Ամերիկայի մէջ, ուր ոչ կանոնաւոր արխիվ գոյութիւն ունի, և ոչ ալ պատմական դէպքերով և ճշգրտութիւններով հետաքրքրուող մտքեր: Ասկէ առաջ ոմանց կողմէ փորձուած այս ձեռնարկը միշտ ձախողանքի հանդիպած էր, առ ի չգոյէ դոքիւմաններու:

«Տարեցոյցին» թատերական բաժինը գրուած է ծանօթ գաւառացի գրող Թլկատինցիի կողմէն և «Դարձողները հայրենի երդիքներուն տակ» վերնագրով (էջ 294—341): Թլկատինցին, որ գաւառացի գրագէտներու շարքին մէջ ամենէն կարկառուն ու ինքնատիպ գրողը ճանչցուած է, հայ գրականութեան մէջ արդէն գրաւած է իր գրչին արժանի տեղը իր «Էրգիր դէմէն», «Պոլսեցի վարժապետը գաւառին մէջ» և «Ջալըմ տղան» (հրատարակուած «Մուրճի» մէջ) յաջող պիէսներովը: Իր այս նոր պիէսին նպատակն է ցոյց տալ թէ՝ Ամերիկայէն դարձող հայեր «հայրենի երդիքներու տակ» ի՛նչ կենցաղով կապրին: Թլկատինցի այս կտորին մէջ—մասնաւորապէս «Տարեցոյցին» համար պատրաստուած—ինքզինքը գերազանցած է: Գաւառացիի լեզուով գրուած այս թատերգութիւնը շատ տխուր գոյներով կը պատկերացնէ իրականութիւնը դարձողներուն կեանքէն և իր թափանցող աչքով կը տեսնէ չարիքը անկրօն կուսակցականութեան մը ու հարևանցի կեղծ քաղաքակրթութեան մը կողմէն ստեղծուած:

Այս միեւնոյն նիւթին նուիրուած է նաև պրոֆ. Կ. Սողիկեանի «Ի՞նչ կը պարտինք ամերիկահայութեան» յօդուածը (էջ 403—408): Երկուքն ալ տխուր պատկերներ ունին և ցոյց կուտան թէ՝ ամերիկահայ գաղութը բարոյական տեսակէտով չարիք մը եղած է հայրենի օջախին:

«Ամերիկահայ տարեցոյցը» կը պարունակէ բժշկական երկու կարևոր յօդուածներ, գրուած երկու հայ բժիշկներէ, որոնցմէ մին՝ դոկտ. Փ. Ա. Ադամեան կը խօսի ընդհանուր առողջութեան կանոններուն վրայ (էջ 357—366) և ժողովրդական լեզուով ու բացատրութիւններով առողջութեան կարևորութիւնը կը շեշտէ, իսկ միւսը՝ դոկտ. Վ. Ց. Գազանճեան, որ Հարվըրդ համալսարանին մէջ ատամնաբուժութեան օգնական ուսուցիչի պաշտօն ունի, կը խօսի ակռաներու առողջութեան ազդեցութեանը մասին, մարդկային ընդհանուր առողջութեան վերաբերմամբ: Երկու յօդուածներն ալ արդիւնք են գիտական հետազօտութիւններու:

Այս չորս դասակարգութենէն դուրս՝ «Ամերիկահայ տարեցոյցի» այս երկրորդ հատորը տակաւին կը պարունակէ անջատ ուսումնասիրութիւններու շարք մը, որոնց ամենուն վրայ խօսիլ շատ երկար պիտի ըլլար: Կարժէ սակայն՝ անոնց երկուքին վրայ անդրադառնալ: Ասոնցմէ մէկն է Եէյլ համալսարանի ուսուցիչներէն Ց. Տատեանի «Ամերիկեան դատաւարականութիւնը» (էջ 412—424): Հմուտ ուսուցիչը այս ուսումնասիրութեամբ վեր կը բերէ ամերիկեան առողջ դատաւարականութեան ընկերական հիմերը և մեզի կը պարզէ թէ՝ դըպրոցները ի՛նչ հսկայ ազդեցութիւն ունին ամերիկեան ազգի կազմութեանը մէջ: Երկրորդ յօդուածը բանասիրական է և զուտ մասնագիտական և որուն հեղինակն է ծանօթ բանասէր Գառնիկ Ֆնտըգլեան:

Յօդուածագիրը կուսումնասիրէ հին հայ ամսանունները և աստուածներուն անունները (էջ 17—26), ու իր անողոք գրիչով կը խորտակէ այս մասին ցարդ կատարուած բանասիրական ամեն ուսումնասիրութիւն և իր կողմէ նոր եզրակացութիւններու կը յանգի, բացատրելու համար կարգ մը եկեղեցական տօներու անուններն ու նշանակութիւնները: Օրինակ Գառնիկ Ֆընտըգլեան ստուգաբանութեան դիւրին ճամբաներէն դուրս ելնելով՝ Վարդավառ անունը կը բացատրէ սանսգրիտ ուարդ (ջուր) և վայրել (հոսիլ) բառերով, ու զանի կը նոյնացնէ պարսկական Աբ-րիզգէկեան կոչուած տօնին հետ: Սոյն բանասիրական յօդուածը ապահովաբար բաւական մտազբաղում պիտի պատճառէ գիտնական միտքերու:

Տարեցոյցին մէջ ոչ նուազ կարեւոր տեղ կը բռնեն նաև բանաստեղծական կտորներ, ինքնուրոյն և մէկ երկու թարգմանութիւններ, որոնցմէ «Հոգիին առանձնութիւնը» (էջ 127—130) զինքը խորհրդանշող պատկերով զարդերէն մէկն է տարեցոյցին: Այս հատորին մէջ սրբազան հեղինակը ընդարձակ ուսումնասիրութիւն մը ունի նաև ամերիկեան հրապարակին վրայ հանրածանօթ լուսանկարիչ Կարօյի մասին (էջ 384—393), ուր երեւան բերուած են ծանօթ գեղարուեստագէտին կեանքն ու գործերը:

Ասոնցմէ դուրս տակաւին յիշատակութեան արժանի կտորներ կը մնան Ց. Թիրաքեան-խանի «Բմայքի ժամերը» (էջ 409—411) և հայր Մ. Պօտուրեանի «Տարագիր Եղիսաբեթուպօլիսը», ուր յօդուածագիրը զօրաւոր կերպով կը շեշտէ ազգային եկեղեցւոյ ու հայ լեզուի կարեւոր դերը տարագիր գաղութներու ազգային կեանքի գոյութեան պահպանումին ու անոր տեւականութեան մէջ:

«Ամերիկահայ տարեցոյցը» իր նիւթերու առատութիւնով ընթերցանութեան արժանի հատոր մըն է, որ պատիւ կը բերէ իր սրբազան հեղինակին և անոր գրական ապագայ փառքը պիտի կազմէ անտարակոյս:

Ուստր — Մաղաք Գ. Պէրպէրեան

ՆՈՐ ՍՏԱՑՎԱԾ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1) «Կոչնակ» շաբաթաթերթի № № 1, 2 և 3, Նիւ-Եորկ, 1913 թ.: 2) «Տաճար» շաբաթաթերթի № 46, Կ. Պոլիս, 1912 թ.: 3) «Մարմնամարզ» կիսամսեայ հանդէսի № № 21—22 և 23—24, Կ. Պոլիս, 1912 թ.: 3) «Առողջապահիկ» հանրամատչելի առողջապահական շաբաթաթերթի № 20, Թիֆլիս, 1913 թ.: 5) «Տարազ» պատկերազարդ հանդէսի № 1, Թիֆլիս, 1913 թ.: 6) «Աղբիւրի» № 1, Թիֆլիս, 1913 թ.: 7) «Новый журналъ для всѣхъ»-ի № 12, С.-Пб., 1912 г.: «Հանդէս Ամսօրեայի» № 1—2, Վիէննա, 1913 թ.: 9) «Վերածնունդ» ամսաթերթի № 7—8, Կ. Պոլիս, 1912 թ.: 10) «Բարի-Լուրի» № № 12, 16 և 20-ը 1912 թւի, և № 1-ը Բագու, 1913 թ.: 11) «Ազգագրական Հանդէսի» № 2, Թիֆլիս, 1912 թ.:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, 8 յունվարի

Ներսիսեան դպրոցի նախկին կառավարիչ Գասպարեանը, համարելով իմ և այլոց մեղադրանքները «անվայել և անհիմն», «Մշակի» անցեալ տարվայ № 288-ում յայտարարում է. «Պ. պ. Ասքանազ Տէր-Սիմէօնեանցին և միւս ինձ արատաւորող անձնաւորութիւններին ես յանձնում եմ պետական դատարանին»: Ապա այդ տողերին կցում է հետևեալ խօսքերը. «Կատարվող քննութիւնները կը պարզեն գործի ճշգրիտ պատկերը. երբ ես պատասխանատու եմ իմ ծանր պաշտօնին՝ մինչև վերջին կոպէկը կը վճարեմ դպրոցին, եթէ այդպիսին երևայ»:

Կ. Գասպարեանը գոնէ քաշվէր և լռէր այն ակնյայտնի, փաստացի պաշտօնական մեղադրանքներից, որպիսին նրա վրա բարդել է վերստուգիչ յանձնաժողովն իր տեղեկագրով:

Գոնէ լռէր այն պաշտօնական յայտարարութիւնից յետոյ, որպիսին արեց պատգամաւորական ժողովում՝ հոգաբարձութեան լիազօրված անդամ Ալ. Պապովեանը այս խօսքերով. «Գալով Կ. Գասպարեանին՝ պէտք է ասել, որ կատարվող քննութիւնը մինչ օրս պարզել է, թէ կատարված է երկու խոշոր վատնումն, որի շնորհիւ հոգաբարձութիւնս հեռացրեց նրան, այլ ոչ թէ ինքն է հրաժարվել: Քննութիւնը դրա վերաբերմամբ չէ վերջացած դեռ, բայց մեզ թւում է, որ նա էլ կը տրվի դատի, որպէս Ալիխանեանը»:

Գալով իմ հասցէին ուղղվածներին՝ կասեմ այս.

ա) Ոչ մի կերպ ես չեմ աշխատած Նորաշէն դպրոցի կապալը իմ ձեռքս ձգել: Այդ կապալը սովորական ընդունված կարգերով—աճուրդով—մնաց ինձ և ուրիշ երկու հոգու վրա, որոնք մօտ ապագայում տեսնելով քարհանքի պժուարին և անշահ շահագործումն՝ թողին և հեռացան:

Հեռանում էի և ես, բայց համոզվելով և հաւատանալով պ.պ. Տիգրանեանի և Խունունցի հաւաստիացումներին, թէ հոգաբարձութիւնը թոյլ չի տայ ինձ վնասվելու և զրկանքներ կրելու մի այնպիսի շէնքում, որը շինվում է առատաձեռն բարերարի նուիրատուութեամբ, ուր չը պէտք է լինի և ոչ մէկ ուրիշի կոպէկը, մնացի մենակ շարունակելու գործը, մանաւանդ որ այդ զմայլելի 1500 տարվայ կեանք ունեցող պատմական քարը իմ երկար ամիսների որոնումների դառն պտուղն էր: Ամեն բոպէ և վայրկեան անէծքով եմ յիշատակում այն օրը, երբ դժբաղդութիւն ունեցայ լինել կապալառու այդ շէնքումն, ուր տիրում էր կատարեալ խառնակումն, ուր չէր երեւում տէր և տիրականը թէ ով է...

բ) Կեանքիս մէջ ընդունակ չեմ եղել ապրելու ողորմութեամբ և ոչ էլ դպրոցի արկղից ես ստացել եմ 1000 ր. ողորմութիւն:

Ինձ հասանելի և պատկանելի 6000 ր. գումարից դպրոցը բաւարարել է այն կատարողական թերթը, որը, որպէս արդէն, դրված էր իմ հասանելիքների վրա իմ պարտատէրերից մէկի կողմից: Եւ եթէ այդ պարտատէրս խնդրել է այս և այն հոգաբարձուին վճարել իրան հասանելիքը, դրանով նա մի մեծ յանցանք չէ գործել:

գ) Իմ գրպանս երբէք «մեծ» չէ եղել, ձգտում չեմ ունեցել ուրիշի «առատ» փողերով լցնել այն: Եւ եթէ այդպէս լինէր, ես էլ այսօր տէր կը լինէի Թիֆլիսում մի տան, թէև իմ ձեռքիս տակ կային ոչ պակաս օգտվելու աղբիւրներ:

դ) Այո, ցաւալի է, նոյնիսկ յանցանք է մի նախկին սանի կողմից դատ սկսել իրան սնուցող սուրբ մայր դպրոցի դէմ: Սակայն ինչ անէր այդ սանը, երբ քօռ բաղդի բերմամբ այդ մայր դպրոցին տիրացած ղեկավար մարմինը՝ հոգաբարձութիւնը մաշկեց այդ նախկին սանի կաշին, հասցրեց կատարեալ մուրացկանի դրութեան, գրաւելով յօգուտ դպրոցի նրա հասանելիքները, գրաւականները և նիւթեղէնները, մօտ 6000 ր. գումարի, չը հաշւելով դեռ այն խոշոր վնասները, զրկանքները, որ ունեցայ ես այդ գործում, որից հեռացվեցի միանգամայն ապօրինի և անհիմն կերպով:

Եթէ միայն ես լինէի տուժողը, զրկվածը, դարձեալ ես չէի դիմի դատարանի, սակայն ինձ հետ զրկված են հարիւրաւոր դառն աղքատ բանւորներ իրանց սև կոպէկներից, որոնց դրութիւնը ինձ ստիպեց, 2 տարի անընդհատ դիմումներից, խնդրից և պաղատանքից յետոյ, տեսնելով հոգաբարձութեան քար և ապառաժ անտարբերութիւնը, դիմել դատարան:

Առհասարակ դպրոցի շահերն ինձ ստիպել են լռել, ոչ մի խօսք չասել հրապարակօրէն, սակայն Կ. Գասպարեանն ստիպեց ինձ լռութիւնս կիսով չափ խզել, չը սպասելով դատի վախճանին, որ այն ժամանակ իրաւունք ունենար ասել, թէ իրօք ձմ դէմ են Ղաչաղանու քարհանքից սկսած մինչև դպրոցի նոր շէնքը բողոքում «որբանի» քարերը... և կամ թէ ո՞վ էր դպրոցին «ահագին» վնաս հասցնողը: Ե՞ս թէ այն անգէտ անձը, որի խնամքին էր յանձնված այդ շէնքի ամբողջ բաղդը, որը բնաւ անգիտակ շինարարական գործում՝ գործը վոռ բերեց իր անզուսպ և անսանձ կամակորութեամբ, հեռացրեց ինձ իմ ստեղծած և փայփայած գործից, որի քառակուսի սաժէնն ես կատարում էի 63 ր., իսկ նա յանձնեց ուրիշներին 100 ր., որով և վնաս պատճառեց դպրոցին մօտ 12,000 ր., և դպրոցի աւարտը ուշացաւ, ինձ հեռացնելովը, մի տարով:

Բնաւ երկիւղ չը կրելով այն դատից, որին Կ. Գասպարեանը դիմել է, որպէսզի արդարութիւնը և ճշմարտութիւնը իբր թէ երեւան հանէ, ես պնդում եմ իմ նախկին գրութիւններս նրա վերաբերմամբ,

Ուրախ սրտով կը սպասենք դատին, որին է պատկանում վերջին խօսքը, վերջին դատավճիռը: Այլեւս Կ. Գասպարեանին իմ կողմից և ոչ մի խօսք՝ մինչև դատավարութիւնը:

Ասքանազ Տէր-Սիմէօնեանց

—

Թիֆլիս, 31 յունվարի

Խնդրեմ բարի լինէք չը մերժել թոյլ տալ ինձ ձեր յարգելի թերթի միջոցով իմ շնորհակալութիւնը յայտնել պ. Ցարութիւն Շէքերջեանին, որը բժշկեց ինձ ներշնչումի միջոցով անտանելի գլխացաւից, որը ինձ հանգիստ չէր տալիս գիշեր և ցերեկ երկար տարիների ընթացքում:

Կոստանդին ք. Արարատեան

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

✦ Լուրերի համաձայն՝ սուլթանը Գերմանիայից խնդրեց միջնորդ լինել պատերազմին վերջ դնելու:

✦ Լուրերի համաձայն, պատերազմից յետոյ Եգիպտոսը դառնալու է առանձին թագաւորութիւն:

✦ Թիւրքիայի կողմից Նորատունկեան էֆէնդին և Բուլղարիայի կողմից Տէօդորովը ներկայումս բանակցում են:

✦ Բ. Դրան թոյլտուութեամբ Բոսֆոր մտան եւրոպական պետութիւնների պատերազմական նաւերը:

✦ Գալիպօլիի մօտ սկսվել է վճռական ճակատամարտ: Թիւրքերի դրութիւնը շատ լուրջ է:

✦ Ադրիանուպոլսի կոմենդանտ Շիւքրի փաշան մտադիր է հրդեհել քաղաքը և իր զօրքը դնել երկու կրակների մէջ, որպէս զի ստիպէ նրան դիմել վերջնական յարձակման:

✦ Ադրիանուպոլսի բնակիչները, յուսահատութիւնից դրդված, գնացին բերդապահ զօրքի հրամանատար Շիւքրի փաշայի մօտ և աղաչեցին բերդը յանձնել բուլղարներին, որովհետև ուրիշ ելք չը կայ: Շիւքրի-փաշան հրամայեց կախել բոլոր նրանց, որոնք բարձր ձայնով յիշեալ խնդիրքն էին ուղղում նրան:

✦ Բալկանեան դաշնակիցների ծրագիրն է նախ վերցնել ամբողջ Գալիպօլիի թերակղզին, իսկ յետոյ Փոքր-Ասիայի ծովափը իջեցնել միացեալ զօրքերին, որից յետոյ գործել Կ. Պոլսի դէմ: Եթէ Սկիւտարը շուտով անձնատուր լինի, այն դէպքում սերբ զօրքերը նոյնպէս կը մասնակցեն յիշեալ գործողութիւններին: Յոյները իրանց կողմից տալու են մեծ թւով շոգենաւեր:

✦ «Н. В.»-ի թղթակցի լուրով, Ջաթալջայում երկու թշնամի զօրամասերի արիւնահեղ ընդհարումների ժամանակ մինչև օրս սպանվել են 1000 մարդ, որոնց թւում կան շատ օֆիցերներ:

✦ 400 պարսիկ բանւոր ներկայումս զբաղված են Էնզելի-Թեհրան ճանապարհը մաքրելով, ուր եկել է երկու արշին ձիւն:

✦ Ռուսաստանը և Անգլիան համաձայնութիւն կայացրին միասին ներհակել Չինաստանի յարձակումը Մոնղոլիայի և Տիբէթի վրա:

✦ Խարբինում երկաթուղու վագոնից յափշտակել են 17,000 րուբլի: Դրամը գտնվում էր զինւորների հսկողութեան տակ գտնվող արկղում:

✦ Այս տարի լրանում է Կոնստանդին Մեծի հրատարակած հռովարտակի 1600-րդ տարին, որով քրիստոնէական կրօնը ճանաչվում էր տիրող: Այս տօնի հանդէսները կատարվելու են մայիսի 21-ին սինօդին կից կազմված մասնաժողովի ծրագրով:

✦ Պետերբուրգում այս օրերս օրը ցերեկով փողոցներում երևացին գայլեր: Ոստիկանութիւնը շուրջկալ կատարելով սպանեց 25 գայլ:

✦ Լիբավայում մեռած ինժէներ Սէմիկոլենկովը 1.800,000 րուբլի կտակեց ռուսաց համալսարաններին:

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

(ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ՀԵՌ. ԳՈՐԾ.)

31 յունվարի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ: Գրաւեց «Правда»-ի №25-ը:

Սենատը դատախազի բողոքի համաձայն բեկեց Վարշավայի դատաստանական պալատի վճիռը Ռոնիկէրի գործի առթիւ և յանձնեց գործը ի նոր քննութիւն դատարանի նոր կազմով:

Ներքին գործերի մինիստրի խորհրդի անդամ Կոնդօիդին յանձնարարվեց ժամանակաւորապէս վարել Մոսկվայի նահանգապետի պաշտօնը մինչև նահանգապետ նշանակված եզերմէյստէր կոմս Մուրավիէվի գալուստը:

Թագաւոր Կայսրին բաղդ ունեցան ներկայանալ Պետական Դումայի նախագահի օգնական իշխան Վոլկոնսկին և 3-րդ Դումայի նախկին քարտուղար Սաղօնովիչը:

Մինիստրների խորհուրդը ակզբունքով ընդունեց արդարադատութեան մինիստրի ներկայացրած օրինագիծը, որով պետութեան ընդհանուր օրէնքներին են ենթարկվում Ֆինլանդիայում կատարվող յանցագործութիւնները թէ պետական և թէ քաղաքական բնաւորութեան, և անհրաժեշտ գտաւ այդ օրինագծի մէջ մուծել զինւորածովային լրտեսութեանը վերաբերող որոշումները:

Մինիստրների խորհուրդը յանձնարարեց ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրին յայտարարութիւն անել Դումայում, թէ կառավարութիւնը յանձն է առնում կազմել նոր օրինագիծ ընդհանուր ուսման մտցնելու մասին:

Բարձրագոյնս թոյլատրվեց ամենուրեք Ռուսաստանում հանգանակութիւն անել յօգուտ Թաւրիզում կառուցվելիք տաճարի ի յիշատակ 1911 թ. դեկտեմբերին՝ պարսից ապստամբներից ընկած ռուս զինւորների:

ՊԵՐՄ: Ի յաւերժացումն Ռօմանօվների Տան յօբելեանի՝ դուման որոշեց թոյլտւութիւն խնդրել բանալու Պերմում Ռոմանօվեան գիւղատնտեսական ու անտառային ինստիտուտ:

Խմբագիր՝ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Ց. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Բաղդաւոր օր

Մի բաղդաւոր օր էր ինձ համար, երբ ես գտայ լրագրի մէջ այս դեղատոմսը: Այդ ժամանակները ես սաստիկ տանջվում էի կապուլթիւնից, ունէի մայասիլ և ցաւում էր կոնքիս տակ: Մի բժիշկ ինձ ասաց, որ դա ստամոքսի կատարը է, իսկ հիւանդանոցումն էլ ասացին, որ աղիքների ատոնիա է: Ես հէնց այդ գիշերը ընդունեցի ներկայ դեղը և առաւօտեան ինձ հանգիստ զգացի: Իմ հոգեկան դրութիւնը բարելաւվեց, և այդ օրվանից սկսած այլ ես կապուլթիւն չունեմ:
Դեղատոմսը սա է. «Վերցրէք մօտակայ դեղատնից «Դ-ր Մէյէրի Ստոմօկսիգէնյ» մի արկղիկ: Ընդունեցէք 1—2 տաբլէտկա օրական 3 անգամ, մինչև որ ձեր ստամոքսը կը կանոնաւորվի»: Ուսուցիչ Ի. Վօզնէսէնսկի: Կազան:
(Π. 18977)

ԿՈՎԿԱՍԻ ՀԱՅՈՑ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉ. ԸՆԿ.
ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ Է Ընկերութեան մօտ և բոլոր գրավաճառանոցներում Լ. ՇԱՆԹԻ
Լեռան աղջիկ . . . . . 15 կ.
Երգեր . . . . 15 կ.
Ընկերութեան հասցէն՝ Тифлисъ, Кавк. Армянское Издательское Общ. Бебутовск. 25.
(ա. օ.) 85. 2—1

ՀՈՆՕՐՐԷԻ (ՏՐԻՊՊԷՐ) ԴԷՄ
ՆՈՐ-ՄԻՋՈՑ
„SALO—ՊԻՉԻԼԻՆ"
Ներգործում է արագ և արմատականապէս, բժիշկների վկայութեամբ համարվում է իբրև հաստատուն միջոց: Գործածելու ձեռնարկը կցված է արկղիկին: Իւրաքանչիւր մետաղեայ արկղիկի գինը՝ 1 ր. և 1 ր. 80 կ.:
Միաժամանակ յաւ է ներգործում թէ սուր և թէ յարատեւ բնոյթ ունեցող դէպքերում և կարճ ժամանակի ընթացքում վերացնում է ամենայամառ բորբոքը:
ՊԱՀԵՍՏ՝ Петербургъ, Разъѣзжая ул., № 7, аптека В. Конгейма.
Ուղարկվում է վերադիր վճարով: Ճանապարհածախսը պօստային սակագնով:
Գտնվում է Կովկասեան Ընկերութեան Դեղային Ապրանքների վաճառանոցում:
(շ.) 0—4

Высочайше Утвержденное Русское Общество Пароходства и Торговли, учрежд. въ 1856
ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԻ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ.
Ձմերային երթեւեկութիւն
ՂՐԻՄ-ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԳԻԾ
Մեկնում են Բաթումից
I Փօստային-մարդատար շոգենաւերը.
Երկուշաբթի ժամի 1-ին գիշերը, շրջանակի գծով
Հինգշաբթի » 1 » »
Շաբաթ » 12 » ուղղակի
II Մարդատար շոգենաւերը.
Երկուշաբթի ժամի 2-ին ցերեկը, շրջանակի գծով
Շաբաթ » 2 » »
III Մարդատար-ապրանքակիր շոգենաւերը.
Երեքշաբթի կէս գիշերին, շրջանակի գծով.
Ուրբաթ » » » »
Ժամերը Պետերբուրգի են:
ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՓՕՍՏԱՅԻՆ ԳԻԾ
Կանոնաւոր հաղորդակցութիւն դէպի Ալէքսանդրիա, [illegible], Մակեդոնիայի, Սերբիայի, Անատոլիայի, Պարսից-Ծոցի (Персидскій заливъ) գծերի բոլոր նաւահանգիստները:
ԲԱԼՏԻԱԿԱՆ ԳԻԾ
Կանոնաւոր հաղորդակցութիւն ուղղակի Պետերբուրգ, Ռիգա, Լիբավա և Ռեվել:
Տոմսակները կարելի է գնել Թիֆլիսի գրասենեակում Սոլոլակսկայա փողոց, № 8.
Հեռախօս № 11.
Ընդունվում են եւ ապահովագրվում ապրանքներ ծանօթ պայմաններով:
Գործակալ՝ Ս. Ն. Սուլխանեանց
(շ.) 0—85

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ
Հիմնված 1880 թ.
(Կուկիա, Վորոնցովի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից
ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ
«606»-ի եւ «914»-ի ներարկում բժշկական խորհրդակցութեամբ՝ 11—12 ժ.
Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վերաբուժական վեներական (սիֆիլիս) հ.:
Բ. Գ. ԱՂԱՄԱՐԵԱՆ—1—2 ժ. ներքին և երեխայ. հիւ.:
Կ. Մ. ԶԻԿՈՎԱՆԻ—9½—10 ժ. աչքի, ներքին և [illegible]գային:
Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.:
Ն. Տ. ՄՈՒԼԻՆ—10—12 ժ. ականջի, կոկորդի և քթի հիւ.:
Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներական վերքաբուժութեան և միզասեռ. հ.:
Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—12—1 ժ. ներքին և երախայ հիւ. և ծաղկահատ.:
ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ ԱՄԲՐՈՒՄՈՎԱ-ՄԵԼԻՔԵԱՆ—12—1 մանկաբարձութիւն և կանանց հիւ.:
ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ
Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—6—7 ժ.:
ԿԻՆ ԲԺԻՇԿ Մ. Լ. ՌԵՆԻՖԵՐ-ԱՐԵՇԵՎԱ—6—7 մանկաբարձութիւն, կանանց և երեխայոց հիւ.:
Վճարը 50 կ.: Աղքատները ձրի: Համախորհրդի ([illegible]սիլիում) և օպերացիայի համար առանձին:
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝ Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան
1. 0—13

Չափահասների համար
ԼՈՅՍ ԵՆ ՏԵՍԵԼ
Բժշկ. ֆէլդշէր Ա. Գ. ԵՍԱՅԵԱՆԻ
1) «Գաղտնի հիւանդութիւնների բժշկութիւնը» (կանանց և տղամարդկանց վեներական [illegible] ցաւեր), բազմաթիւ բէցեպտներով, խորհուրդներով և նկարներով: Անհրաժեշտ բժշկարան է ամեն չափահաս մարդու համար, նամանաւանդ այնտեղ, որտեղ չը կան մասնագէտ բժիշկներ: Լեզուն [illegible] պարզ ու ամենքին հասկանալի: Գինն է 50 [illegible]
2) «Տրիպէր (սուսանակ) եւ նրա բժշկութիւնը» բէցեպտներով, բազմաթիւ խորհուրդներով, նկարներով: Գինն է 20 կոպ.:
3) «Կենկարմաբի սավարը կամ մօզեր կէն», խիստ ծիծաղաշարժ վօդվիլ [illegible] չափահասների համար: Գինը 20 կ.:
4) «Սօնայի եօանդրէէը» յայտնի վօդվիլը [illegible] ծիծաղաշարժ. 2-րդ հրատարակութիւն: Գինը [illegible]
5) «Հայ կտրիճներ», պատմուածք հայ-թուրքական կռիւներից. հայ քաջերի կռիւը: Գինը 7 կ.:
6) «Միւսւնյն գազազում», պատմուածք [illegible] թուրքական կռիւներից. գիւղերի նկար[illegible] Գինը 7 կ.:
7) «Մտոակոն զօրի եւ միլիցիա» [illegible] թարգմանած: Գինը 5 կ.:
Ուղարկվում են բոլոր գրքերը միասին (հատ-հատ[illegible]) [illegible]զողները գիմեն «Գուտտենբերգ» գրախանութին [illegible] հանձողները պէտք է առաջուց ղրկեն գրքի [illegible] մարկաներով: Հասցէն՝ Тифлисъ, Семеновск[illegible] № 9. Медицинскому фельдшеру А. Г. Есаян[illegible]
(օ. մ.) 44. 100—

Առաջարկում եմ
խմբագրութիւններին և հրատարակի[illegible] ԻՄ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ[illegible]
1) Արասխանեան և իր դարը:
2) Լերմոնտովի «Демонъ»-ի հայ[illegible] աղբիւրը:
3) «Դաւիթ և Մհեր» ազգային վէպ[illegible]
4) Չորրորդ դարի պատմութիւնը [illegible] ժողովրդական նիւթերի մէջ:
5) «Հովոցի Եղօ», մասն Բ., վէպ [illegible] խանու կեանքից:
Դիմել՝ Շուշի, ուսուցիչ Գրիգոր Փօղոսեանին:
(օ. մ.) 80. 5—

Ներսիսեան Հայոց Հոգեւոր Դպրոցի Հոգաբարձութիւնը սրանով յայտարարում է ի գիտութիւն, որ նա վաճառում է նոր կառուցված դպրոցական շէնքի մօտ դպրոցապատկան հողաբաժինները: Վճարքը [illegible] կանխիկ կամ 5 տարվայ ընթացքում մաս-մաս 7% վերադիր յաւելումով: Վերջնական գները և մակարդակը, քաղաքային վարչութեան կողմից հաստատ[illegible] կարելի է տեսնել հոգաբարձութեան դիւանատան մէջ ամեն օր, բացի կիրակի օրերից: (օ.մ.) 51. 10—6

Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный